

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä muutettaviksi sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annettua lakia, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annettua lakia, työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annettua lakia sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annettua lakia. Samalla tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annettu laki kumottaisiin.

Esityksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuuksia koskevat tiedot rekisteröitäisiin jatkossa samaan Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään sähköiseen rekisteriin kuin tuomareiden sidonnaisuudet ja sivutoimet. Tuomioistuimia ja niiden henkilöstöä koskeva sääntely säilyisi entisen sisältöisenä, ja lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnistä säädettäisiin vastaavasti kuin tuomioistuinten sivutoimisten asiantuntijajäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnistä.

Esityksen tavoitteena on lisätä muutoksenhakulautakuntien sekä niihin oikeussuojatehtävänsä kannalta läheisesti rinnastuvan liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä helpottamalla yleisön tiedonsaantia lautakuntien jäsenten mahdollisista sidonnaisuuksista. Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksia koskevat tiedot voisi jatkossa hakea yleisölle avoimesta sähköisestä rekisteristä internetistä siltä osin kuin ne jo tällä hetkellä ovat julkisia. Näin julkiset tiedot olisivat jatkossa kenen tahansa niistä kiinnostuneen vaivattomasti tarkistettavissa. Tämä vahvistaisi yleisön mahdollisuutta valvoa lautakuntien ratkaisutoimintaa ja niille kuuluvaa julkisen vallan käyttöä ja olisi omiaan vahvistamaan kansalaisten luottamusta lautakuntiin. Samalla selkeytettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin lautakuntia koskevien lakien säännöksiä sidonnaisuusilmoituksista.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Asian tausta	4
1.2 Valmistelu	5
2 Nykytila ja sen arviointi.....	5
2.1 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivat muutoksenhakulautakunnat ..	5
2.2 Liikenne- ja potilasvahinkolautakunta	6
2.3 Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien ilmoittamista koskeva sääntely ja käytäntö ..	7
2.3.1 Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien ilmoittamista koskeva sääntely	7
2.3.2 Sidonnaisuusilmoituksia koskeva nykyinen käytäntö	9
2.4 Tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri	9
2.5 Nykytilan arviointi	11
3 Tavoitteet	12
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	13
4.1 Keskeiset ehdotukset	13
4.1.1 Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinti	13
4.1.1.1 Yleistä	13
4.1.1.2 Lautakuntien jäsenten rinnastaminen tuomioistuinten asiantuntijajäseniin rekisteröinnissä.....	13
4.1.1.3 Oikeusrekisterikeskuksen asema rekisterinpitäjänä	14
4.1.1.4 Rekisteröitävistä tiedoista	15
4.1.1.5 Henkilötietojen käsittelyn perusta	15
4.1.1.6 Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen mahdollisesta esiintymisestä rekisterissä sekä käsittelyn perustasta näissä tapauksissa	17
4.1.1.7 Tietojen luovuttamista koskevia kysymyksiä	20
4.1.2 Sidonnaisuusilmoituksia koskevien säännöksiin yhdenmukaistaminen lautakuntia koskevissa laeissa sekä säännöksiin tehtävät täydennykset	20
4.1.2.1 Säännöksiin tehtävät täydennykset sekä viittaussäännöksiin yhdenmukaistaminen	20
4.1.2.2 Sidonnaisuusilmoituksien vastaanottajat.....	21
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	22
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	22
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	23
4.2.3 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset.....	24
4.2.3.1 Vaikutukset kansalaisten asemaan yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan.....	24
4.2.3.2 Vaikutukset jäsenten yksityiselämän suojaan	24
4.2.3.3 Muut vaikutukset.....	25
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	25
5.1 Tarvittavien lainsäädäntötoimien arviointi.....	25
5.2 Rekisteröinnin piiriin tulevat lautakunnat	26
5.3 Rekisterin toteuttamisen vaihtoehtoista.....	27
6 Lausuntopalaute	27

7 Säännöskohtaiset perustelut	31
7.1 Laki sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä	31
7.2 Laki työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta	36
7.3 Laki sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta	36
7.4 Laki tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta	37
7.5 Laki liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta	37
8 Lakia alemman asteinen sääntely	38
9 Voimaantulo	38
10 Toimeenpano ja seuranta	38
11 Suhde muihin esityksiin	38
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	38
12.1 Arvioinnin perusteista	38
12.2 Arviointi	41
12.2.1 Yleistä	41
12.2.2 Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen sisällyttämisestä rekisteriin	41
12.2.3 Tietojen luovuttaminen rekisteristä sekä hakurajoitukset yleisessä tietoverkossa	44
12.2.4 Johtopäätökset	45
LAKIEHDOTUKSET	47
1. Laki sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä	47
2. Laki työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta	50
3. Laki sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta	51
4. Laki tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 5 §:n muuttamisesta	52
5. Laki liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain 5 §:n muuttamisesta	53
LIITE	54
RINNAKKAISTEKSTIT	54
2. Laki työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta	54
3. Laki sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta	55
4. Laki tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 5 §:n muuttamisesta	56
5. Laki liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain 5 §:n muuttamisesta	57

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Asian tausta

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien, sosiaalivakuutusasioita käsittelevien lautakuntien jäsenten velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan säädetään kyseisiä lautakuntia koskevissa laeissa: sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetussa laissa (1299/2006), tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetussa laissa (1316/2010), työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetussa laissa (677/2005) ja liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetussa laissa (959/2019). Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulauta, tapaturma-asioiden muutoksenhakulauta ja työeläkeasioiden muutoksenhakulauta toimivat ensimmäisenä muutoksenhakuasteena niille kuuluuissa etuus- ja korvausasioissa. Nämä varsinaiset muutoksenhakulautakunnat antavat valitusasian osallisia sitovia päätöksiä. Liikenne- ja potilasvahinkolautakunta puolestaan toimii liikenne- ja potilasvahinkoasioissa riippumattomana oikeussuojaelimenä, jonka ratkaisut ovat suosituksen luonteisia. Liikenne- ja potilasvahinkolautakunta ei siten ole varsinainen muutoksenhakulautakunta, vaikka sen rooli oikeussuojaelimenä muuten läheisesti rinnastuu sosiaalivakuutusasioita käsitteleviin muutoksenhakulautakuntiin.

Säännökset lautakunnan jäsenen velvollisuudesta ilmoittaa tehtävänsä hoitamiseen mahdollisesti vaikuttavista sidonnaisuuksista tulivat sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan osalta voimaan 1.1.2018 lukien, kun tätä koskevat säännökset lisättiin lautakuntakohtaisiin lakeihin. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa jäsenten puolueettomuus ja riippumattomuus sekä lisätä luottamusta muutoksenhakuviranomaisiin. Tässä yhteydessä sidonnaisuusilmoitusten antamiseen sekä tietojen säilyttämiseen liittyvät menettelyt jäivät kuitenkin sääntelemättä, mitä osaltaan selittää se, että säännökset lisättiin lakeihin vasta eduskuntakäsittelyssä.

Vastaavat säännökset sisällytettiin sittemmin liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annettuun lakiin, kun tämä annettiin ennen kuin yhdistynyt lautakunta aloitti toimintansa vuoden 2021 alussa. Myös tähän lakiin sidonnaisuuksien ilmoittamista koskeva säännös otettiin vasta eduskuntakäsittelyssä. Sidonnaisuusilmoitukset vastaanottava taho on liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetussa laissa määritelty, mutta tässäkin laissa ei säädetä ilmoitusten säilyttämisestä tai niiden rekisteröinnistä.

Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen on kantelun johdosta antamassaan päätöksessä OKV/719/1/2019 ottanut kantaa muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoitusten tekemisessä ja säilyttämisessä noudatettavaan käytäntöön. Apulaisoikeuskanslerin kannanoton mukaan nykyinen käytäntö, jossa sidonnaisuusilmoitukset tehdään sosiaali- ja terveysministeriölle, joka säilyttää ilmoitukset ja antaa niistä pyydettyä tietoa osin kuin tiedot ovat julkisia, ei ole selkeä, ei palvele lainkäytön avoimuutta eikä toteuta kansalaisten mahdollisuutta valvoa julkisen vallan käyttöä. Koska muutoksenhakulautakuntia koskevista laeista ilmenee ainoastaan lautakunnan jäsenen velvollisuus sidonnaisuusilmoituksen tekemiseen, mutta ilmoituksen toimittamisesta, säilyttämisestä tai rekisteröinnistä ei säädetä, noudatettava käytäntö ei ilmene laista eikä näin ollen myöskään perustu lakiin. Apulaisoikeuskansleri esitti, että sosiaali- ja terveysministeriö ryhtyisi näiden seikkojen korjaamiseksi tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin.

Apulaisoikeuskanslerin ratkaisussa viitataan myös siihen, että sidonnaisuuksien ilmoittamisen tavoitteena on lisätä lautakuntien päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä kansalaisten

luottamusta sosiaalivakuutusjärjestelmään. Nämä tavoitteet toteutuvat parhaiten, kun kenellä tahansa on mahdollisuus vaivattomasti tarkistaa jäsenten sidonnaisuudet siltä osin kuin tiedot ovat julkisia. Muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuuksia koskevien tietojen julkaiseminen yleisölle avoimessa rekisterissä — esimerkiksi osana sitä rekisteriä, josta säädetään tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa (565/2015) — edellyttää kuitenkin erillistä sääntelyä.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä virkatyönä. Valmistelun aikana sosiaali- ja terveysministeriö on ollut yhteydessä oikeusministeriöön sekä opetus- ja kulttuuriministeriöön ja kuullut sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaa, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaa, työeläkeasioiden muutoksenhakulautakuntaa sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakuntaa. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö on valmistelun aikana ollut yhteydessä Oikeusrekisterikeskukseen erityisesti ehdotettaviin muutoksiin liittyvien teknisten valmistelutarpeiden osalta.

Valmisteluasiakirjat ovat saatavilla sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilla tunnisteella <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM039:00/2021>.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivat muutoksenhakulautakunnat

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivia muutoksenhakulautakuntia ovat sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunta (SAMU), tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta (TAMLA) ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta (TELK). Muutoksenhakulautakunnat ovat lakisääteisiä ja riippumattomia ensimmäisen asteen muutoksenhakuelimiä. Kutakin lautakuntaa koskee oma lakinsa: sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annettu laki (1299/2006), tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annettu laki (1316/2010) ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annettu laki (677/2005). Muutoksenhakulautakuntien antamat päätökset ovat asianosaisia sitovia ja niistä voi valittaa vakuutusoikeuteen. Muutoksenhakulautakunnat eivät ole tuomioistuimia eikä tuomioistuinlaki koske niitä.

Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunta toimii ensimmäisenä muutoksenhakuasteena työttömyyskassojen antamien päätösten osalta sekä valtaosassa Kansaneläkelaitoksen etuusasioista. Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa on kolme päätoimista puheenjohtajaa ja enintään neljä sivutoimista puheenjohtajaa, ja tämän lisäksi sivutoimisina jäseninä vähintään kuusi lääkärijäsentä, vähintään yhdeksän lakimiesjäsentä sekä kahdeksantoista jäsentä, jotka edustavat joko muutoksenhakijoiden tai työelämän ja työmarkkinoiden olosuhteiden tuntemusta. Lisäksi muutoksenhakulautakunnassa on riittävä määrä varajäseniä.

Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta toimii ensimmäisenä muutoksenhakuasteena työtapaturma- ja ammattitautilainsäädännön sekä muun lakisääteisen tapaturmavakuutuksen piiriin kuuluvissa valitusasioissa. Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnassa on päätoiminen puheenjohtaja ja sivutoimisina vähintään kaksi varapuheenjohtajaa, kolme lakimiesjäsentä, kolme lääkärijäsentä, kuusi työelämän ja työmarkkinoiden olosuhteita tuntevaa jäsentä ja kolme maatalousyrittäjien olosuhteita tuntevaa jäsentä. Puheenjohtajalla ja varapuheenjohtajilla on yksi yhteinen varajäsen. Muille jäsenille määrätään riittävä määrä varajäseniä.

Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta käsittelee ensimmäisenä muutoksenhakuasteena eläkelaitosten ja Eläketurvakeskuksen päätöksistä tehdyt valitukset työeläkeasioissa. Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnassa on päätoiminen puheenjohtaja ja vähintään kolme sivutoimista varapuheenjohtajaa ja lisäksi vähintään kahdensantoista muuta, sivutoimista jäsentä. Sivutoimisina jäseninä on oltava vähintään neljä lääkärijäsentä, neljä lakimiesjäsentä, kahdeksan työelämän ja työmarkkinoiden olosuhteita tuntevaa jäsentä, yksi yrittäjätoimintaan perehtynyt jäsen ja yksi maatalousyrittäjätoimintaan perehtynyt jäsen. Puheenjohtajalla ja varapuheenjohtajilla on yksi yhteinen varajäsen. Muille jäsenille määrätään riittävä määrä varajäseniä.

Valtioneuvosto nimittää muutoksenhakulautakuntien päätoimiset puheenjohtajat toistaiseksi ja muut jäsenet enintään viideksi vuodeksi kerrallaan sosiaali- ja terveysministeriön esityksestä. Kaikkien jäsenten on tehtävään ryhtyessään annettava tuomarinvakuutus ja he toimivat muutoksenhakulautakunnan tehtävässään tuomarin vastuulla. Muutoksenhakulautakunnan jäsenen oikeudesta pysyä tehtävässään on voimassa, mitä tuomarinviran haltijasta säädetään. Jäsen on velvollinen eroamaan tehtävästään sen kuukauden päättyessä, jonka kuluessa hän täyttää 70 vuotta. Jos jäsenen tehtävä vapautuu kesken toimikauden, määrätään seuraaja lautakunnan jäljellä olevaksi toimikaudeksi. Muutoksenhakulautakuntien lakisääteiseen kokoonpanoon kuuluvien jäsenten lisäksi lautakunnissa työskentelee esittelijöitä ja muuta henkilökuntaa.

Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan päätoimiset puheenjohtajat, esittelijät ja muu henkilökunta ovat virkasuhteessa. Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnassa ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnassa päätoiminen puheenjohtaja, esittelijät ja muu henkilökunta ovat työsuhteessa.

Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan kustannukset maksetaan valtion varoista. Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan kustannukset puolestaan katetaan lautakuntien perimillä lakisääteisillä oikeushallintomaksuilla. Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta perii oikeushallintomaksunsa lakisääteisistä tapaturmavakuutustoimintaa harjoittavilta vakuutuslaitoksilta, joiden kesken maksut jakautuvat kunkin vakuutuslaitoksen maksun määräämisvuotta edeltävänä vuonna saamien maksutulojen mukaan siten kuin tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 17 §:n 3 momentissa säädetään. Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta perii oikeushallintomaksunsa lakisääteisestä työeläketurvasta vastaavilta työeläkelaitoksilta, joiden kesken maksut jakautuvat kussakin eläkelaitoksessa maksun määräämisvuotta edeltävänä vuonna vakuutettujen työansioiden ja tulojen mukaan siten kuin työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 16 §:ssä säädetään.

2.2 Liikenne- ja potilasvahinkolautakunta

Varsinaisten muutoksenhakulautakuntien lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimii liikenne- ja potilasvahinkolautakunta (LIPO), josta säädetään liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetussa laissa (959/2019). Vuoden 2021 alussa toimintansa aloittanut lautakunta muodostui, kun aiemmin tahoillaan toimineet liikennevahinkolautakunta ja potilasvahinkolautakunta yhdistettiin.

Liikenne- ja potilasvahinkolautakunta toimii suositusluontoisia ratkaisuja ja lausuntoja antavana riippumattomana oikeussuojaelimenä. Se ei näin ollen ole varsinainen muutoksenhakulautakunta eikä lautakunnan hoitamassa julkisessa hallintotehtävässä ole kyse julkisen vallan käytöstä. Mikäli vakuutettu haluaa liikenne- tai potilasvahinkoasiassaan saada vakuutusyhtiötä oikeudellisesti sitovan ratkaisun, hänen on nostettava kanne vakuutusyhtiötä vastaan yleisessä tuomioistuimessa. Koska oikeudenkäynteihin kuitenkin liittyy merkittävä kuluriski, lautakunta on tosiasiallisesti tärkeässä asemassa vahingon kärsineiden ja vakuutuksenottajien kannalta, sen

tarjotessa yksinkertaisen ja kuluriskittömän vaihtoehdon saattaa korvausasia puolueettoman tahon arvioitavaksi. Vaikka ratkaisut eivät ole oikeudellisesti sitovia, käytännössä vakuutusyhtiöt noudattavat niitä erittäin hyvin. Lisäksi lautakunnan lausunnoilla on suuri merkitys liikenne- ja potilasvakuutuksen korvauskäytännön yhdenmukaistamisen kannalta. Lautakuntakäsittely ei estä saman asian viemistä tuomioistuimeen. Lautakunnassa on puheenjohtaja, kuusi varapuheenjohtajaa ja neljätoista muuta jäsentä sekä kaksikymmentäkuusi varajäsentä. Puheenjohtaja ja yksi varapuheenjohtajista ovat päätoimisia. Lautakunnan muut jäsenet ovat sivutoimisia. Lisäksi lautakunnassa on esittelijöitä ja muuta henkilökuntaa. Lautakunnan päätoiminen puheenjohtajisto, esittelijät ja muu henkilökunta ovat työsuhteessa.

Valtioneuvosto nimittää sosiaali- ja terveysministeriön esityksestä lautakunnan puheenjohtajan ja yhden varapuheenjohtajan toistaiseksi ja muut varapuheenjohtajat sekä jäsenet viideksi vuodeksi kerrallaan. Lautakuntaan nimitettyä ei saa erottaa kesken hänen toimikautensa ilman painavaa perustetta. Lautakunnan jäsen on velvollinen eroamaan sen kuukauden päättyessä, jonka kuluessa hän täyttää 70 vuotta. Jos lautakunnan jäsenen tehtävä vapautuu kesken toimikauden, sosiaali- ja terveysministeriö nimittää hänen tilalleen uuden jäsenen jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan toiminta rahoitetaan liikennevahinkoasioiden osalta Liikennevakuutuskeskukselta ja potilasvahinkoasioiden osalta Potilasvakuutuskeskukselta perittävällä maksulla. Liikennevakuutuskeskuksen kustannuksien jakamisesta liikennevakuutuslain mukaista vakuustointia harjoittavien vakuutusyhtiöiden ja Valtiokonttorin kesken säädetään Liikennevakuutuskeskuksesta annetussa laissa (461/2016) ja Potilasvakuutuskeskuksen kustannuksien jakamisesta potilasvakuustointia harjoittavien vakuutusyhtiöiden kesken Potilasvakuutuskeskuksesta annetussa laissa (949/2019).

2.3 Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien ilmoittamista koskeva sääntely ja käytäntö

2.3.1 Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien ilmoittamista koskeva sääntely

Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n 6 momentin mukaan muutoksenhakulautakunnan jäsenten on ilmoitettava sidonnaisuuksistaan siten kuin tuomioistuinlain (673/2016) 17 luvun 17 §:ssä säädetään asiantuntijajäsenen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan. Samanlainen säännös on tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 5 §:n 5 momentissa ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n 4 momentissa.

Tuomioistuinlain 17 luvun 17 §:ssä viitataan saman lain 11 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun sidonnaisuusilmoitukseen. Tuomioistuinlain 11 luvun 12 §:ssä taas säädetään menettelyistä ja viitataan edelleen valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentin mukaiseen selvitykseen sidonnaisuuksista. Muutoksenhakulautakuntia koskevien lakien sidonnaisuusilmoituksia koskevat säännökset saavat näin ollen sisältönsä lakiviittauksien ketjusta. Viittauksesta tuomioistuinlakiin ei kuitenkaan voi yksiselitteisesti päätellä, mille taholle muutoksenhakulautakuntien jäsenet antavat ilmoituksensa. Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain 5 §:n 2 momentissa puolestaan säädetään, että lautakunnan jäsenet antavat nimittämistä edeltävän ilmoituksensa sosiaali- ja terveysministeriölle ja toimikautensa aikaiset muutosilmoitukset sekä sosiaali- ja terveysministeriölle että lautakunnalle. Lainkohdassa myös viitataan suoraan valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momenttiin.

Tuomioistuinlain 17 luvun 17 §:n mukaan asiantuntijajäsenen tehtävään esitettävän on ennen tehtävään määräämistä sekä tehtävän kestäessä annettava tuomioistuimelle tuomioistuinlain 11 luvun 12 §:ssä tarkoitettu sidonnaisuusilmoitus.

Tuomioistuinlain 11 luvun 12 §:n mukaan vakinaiseen tuomarin virkaan nimitettäväksi esitettävän on ennen nimittämistä annettava valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Säännöksen mukaan ilmoitus annetaan nimittävälle viranomaiselle tai, jos nimittävä viranomainen on tasavallan presidentti, oikeusministeriölle. Nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi sille tuomioistuimelle, johon hänet on nimitetty. Tuomarin on lisäksi virkasuhteensa aikana viipymättä ilmoitettava muutoksista sidonnaisuuksistaan ja myös muutoin annettava vastaava selvitys tuomioistuimen tai oikeusministeriön sitä pyytäessä. Virassa ollessaan tuomari antaa säännöksen mukaan ilmoituksensa pääsääntöisesti sille tuomioistuimelle, jossa työskentelee.

Valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin mukaan lainkohdassa tarkoitettuun virkaan tai virkasuhteeseen nimitettäväksi esitettävän henkilön on ennen nimittämistä annettava selvitys elinkeinotoiminnastaan, omistuksistaan yrityksissä ja muusta varallisuudestaan, velkojen ja muiden taloudellisten vastuiden määrästä ja perusteesta, kyseiseen virkaan kuulumattomista tehtävistään, luottamus- ja hallintotehtävistään sekä 18 §:ssä tarkoitetuista sivutoimistaan. Sivutoimilu-paa edellyttävien sivutoimien osalta ilmoitukseen pitää sisällyttää tieto niistä saaduista tuloista.

Valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentti on muutettu tähän muotoon 1.6.2022 lukien. Säännöksen aiemman sanamuodon mukaan ilmoitusvelvollisen tuli, säännöksessä erikseen lueteltujen seikkojen lisäksi, ilmoittaa myös ”muista sidonnaisuuksistaan, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa hänen edellytyksiään hoitaa täytettävänä olevan viran tehtäviä.” Säännöstä uudistettaessa siihen lisättiin myös nimenomaiset maininnat velkojen ja muiden taloudellisten vastuiden sekä luottamus- ja hallintotehtävien ilmoittamisesta. Luottamus- ja hallintotehtävillä tarkoitetaan muun muassa yrityksen tai yhteisön hallituksen, hallintoneuvoston tai niitä vastaavien toimielinten jäsenyyttä sekä toimimista tilintarkastajana. Vastaavia tietoja on jo ennestään kysytty sidonnaisuusilmoituksia pyydettyäessä. Muutoksien tarkoituksena on yhtenäistää ja täsmentää sidonnaisuusilmoituksia koskevien vaatimusten sisältöä sekä poistaa viittaus siihen, että ilmoittaja joiltain osin itse päättäisi, mikä on merkityksellistä hänen asemansa kannalta. Uudistetussa pykälässä säädetään tyhjentävästi ne tiedot, joita ilmoittamisvelvollisuus koskee (HE 187/2021 vp). Tätä ennen sidonnaisuusilmoituksien tarpeellisen sisällön katsottiin määräytyvän myös nimityksen kohteena olevasta tehtävästä käsin (HE 236/1996, s. 6—7).

Valtion virkamieslain 8 a §:n 4 momentin mukaan viranomaiselle annetut henkilön taloudellista asemaa koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Tuomareiden sivutoimistaan saamat tulot tosin ovat tuomioistuinlain erityissäännöksen nojalla julkisia, jos ne ylittävät ilmoitusvelvollisuuden rajan. Muilta osin lautakuntien jäsenten ja tuomareiden sidonnaisuusilmoituksien julkisuus määräytyy samoin.

Sidonnaisuusilmoituksia koskevat säännökset tulivat muutoksenhakulautakuntia koskeviin lakeihin sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annettuun lakiin vasta eduskuntakäsittelyssä. Niiden käytännön toteuttamiseen liittyviä kysymyksiä ei tästä syystä ollut valmisteluvaiheessa edellytyksiä järjestelmällisesti kartoittaa ja ratkaista. Lainmuutoksia koskeneisiin hallituksen esityksiin (HE 74/2017 vp ja HE 299/2018 vp) ei tämän vuoksi myöskään sisälly näitä säännöksiä koskevia yksityiskohtaisia perusteluja.

Esityksiä käsitelleet valiokunnat sen sijaan ovat mietinnöissään lausuneet ehdottamiensa uusien säännöksiä perusteista. Sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi mietinnössään (StVM 8/2017 vp) lakisääteisen sidonnaisuusilmoituksen edistävän lautakuntien päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Valiokunta viittasi mietinnössään myös siihen, että sosiaali- ja terveysministeriössä oli jo tässä vaiheessa käytäntönä pyytää muutoksenhakulautakuntien jäseniksi ehdotettavilta henkilöiltä selvitys heidän sidonnaisuuksistaan ennen nimitystä. Liikenne- ja viestintävaliokunta puolestaan totesi mietinnössään (LiVM 45/2018 vp) pitävänsä erittäin tärkeänä, että

lautakunnissa kiinnitetään erityistä huomiota sen työhön osallistuvien sidonnaisuuksien ja puolueettomuuden selvittämiseen. Liikenne- ja viestintävaliokunnan ehdotuksesta eduskunta myös hyväksyi lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää valtioneuvoston seuraavan ja arvioivan tarkoin liikenne- ja potilasvahinkolautakuntaa koskevan sääntelyn tavoitteiden toteutumista ja sääntelyn vaikutuksia muun muassa sidonnaisuuksien ilmoittamisen toimivuuden kannalta. Lautakunnan ilmoituksen mukaan sidonnaisuusilmoituksia koskeva sääntely on käytännössä koettu toimivaksi.

2.3.2 Sidonnaisuusilmoituksia koskeva nykyinen käytäntö

Kun sidonnaisuusilmoituksia koskevat säännökset tulivat muutoksenhakulautakuntien osalta voimaan vuoden 2018 alusta, sosiaali- ja terveysministeriö selvitti aluksi mahdollisuutta saada lautakuntien jäsenten ilmoittamat tiedot liitetyiksi Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin ja neuvotteli asiasta oikeusministeriön kanssa. Tämä vaihtoehto kuitenkin sulkeutui pois, koska tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annettua lakia ei sovelleta muutoksenhakulautakuntien jäseniin. Tällöin päädyttiin nykyiseen käytäntöön, jonka mukaan sosiaali- ja terveysministeriö pyytää jäsen ehdokailta sidonnaisuusilmoitukset. Ilmoitukset tarkistetaan ja säilytetään sosiaali- ja terveysministeriössä. Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan jäsenten sidonnaisuusilmoitusten osalta on sittemmin omaksuttu sama käytäntö.

Käytännössä sosiaali- ja terveysministeriö pyytää jäsen ehdokkaalta sidonnaisuusilmoituksen lomakkeella ennen hänen nimittämistään. Lomakkeen perustana on käytetty tuomareiden vastaavaa ilmoitusta.

Saadun sidonnaisuusilmoituksen perusteella ministeriössä arvioidaan, onko jäseneksi ehdotetulla henkilöllä sellaisia sidonnaisuuksia, jotka muodostavat esteen nimittää hänet tehtävään. Jäseneksi ehdotetulle voidaan tarvittaessa ilmoittaa, että häntä ei voida nimittää lautakunnan jäseneksi, ellei hän luovu nimittämisen estävästä sidonnaisuudestaan. Kun sosiaali- ja terveysministeriö ensimmäisen kerran pyytää ilmoitusta sidonnaisuuksista, jäsentä informoidaan hänen velvollisuudestaan ilmoittaa sidonnaisuuksien myöhemmistä muutoksista viipymättä ministeriölle. Sosiaali- ja terveysministeriö antaa säilyttämiensä sidonnaisuusilmoitusten julkiset tiedot pyydettyään.

Sidonnaisuuksia ja sivutoimia koskevat tiedot poistetaan tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä lain mukaan kolmen vuoden kuluttua sidonnaisuuden tai sivutoimen päättymisestä. Samaa on sovellettu sosiaali- ja terveysministeriössä lautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoitusten osalta. Kesken muutoksenhakulautakunnan toimikauden eronneiden jäsenten sidonnaisuusilmoitukset säilytetään erillään muista ilmoituksista. Myös ne säilytetään kolmen vuoden ajan jäsenyyden päättymisestä, sillä esteellisyysväitteitä saatetaan esittää myös jälkikäteen.

2.4 Tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri

Laki tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä (565/2015) tuli voimaan 1.1.2017. Lakiin tehtiin jo ennen sen voimaan tuloa eräitä tuomioistuinlain säätämiseen liittyneitä muutoksia, jolloin myös käräjäoikeuksien lautamiehet otettiin rekisterin piiriin.

Tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain mukaan Oikeusrekisterikeskus ylläpitää yleiseen käyttöön tarkoitettua tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriä. Rekisteröinnillä toteutetaan tuomareiden sidonnaisuuksien ja sivutoimien, tuomioistuinten asian-

tuntijajäsenten ja kärjäoikeuden lautamiesten sidonnaisuuksien sekä tuomioistuinten esittelijöiden sivutoimien julkisuutta. Sääntelyn tavoitteena on helpottaa sidonnaisuuksia ja sivutoimia koskevien julkisten tietojen saatavuutta ja siten lisätä tuomioistuinten toiminnan avoimuutta, vaarantamatta kuitenkaan tuomareiden tai välimiesoikeuden asianosaisten yksityisyyden suojaa (HE 224/2014 vp, s. 15). Pyrkimys tuomioistuinten ja tuomareiden riippumattomuuden ja puolueettomuuden varmistamiseen liittyy myös oikeusvaltiollisen vallan kolmijako-opin periaatteen toteutumisen turvaamiseen (HE 224/2014 vp, s. 7).

Rekisteriin merkitään tiedot tuomarin, tuomioistuimen asiantuntijajäsenen ja kärjäoikeuden lautamiehen sidonnaisuuksista sekä tuomarille ja tuomioistuimen esittelijälle myönnettyistä sivutoimiluvista ja sivutoimista saaduista tuloista. Tiedot ilmoitetaan Oikeusrekisterikeskukselle. Tiedot on sallittua ilmoittaa myös merkitsemällä ne tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin. Tämä edellyttää käytännössä sitä, että rekisteröidyllä on mahdollisuus kirjautua rekisteriin.

Ilmoitusvelvollisia ovat tuomari, tuomioistuimen asiantuntijajäsen ja kärjäoikeuden lautamies, jotka ovat velvollisia antamaan tuomioistuinlaissa tarkoitetun sidonnaisuusilmoituksen. Ilmoitusvelvollisuus on lisäksi tuomioistuimella, joka on myöntänyt tuomioistuinlaissa tarkoitetun sivutoimiluvan sekä tuomarilla ja tuomioistuimen esittelijällä, jolle on maksettu sivutoimituloa.

Jokaisella on oikeus saada tieto tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin merkityistä tiedoista siltä osin kuin ne eivät ole salassa pidettäviä. Rekisteriin merkityt tiedot ovat siten lähtökohtaisesti julkisia. Nimittävällä viranomaisella ja, jos tämä on tasavallan presidentti tai valtioneuvosto, oikeusministeriöllä sekä tuomioistuimen päällikkötuomarilla on lisäksi oikeus saada myös henkilön taloudellista asemaa koskevat tiedot, jotka valtion virkamieslain nojalla ovat salassa pidettäviä. Tuomioistuimen päällikkötuomarilla on lisäksi oikeus saada valtion virkamieslain 18 §:n 5 momentissa salassa pidettäväksi säädetyt tiedot eli sivutoimen harjoittamista koskevan ilmoituksen tai lupahakemuksen yhteydessä esitetyt tiedot välimiesoikeusriidan asianosaisista. Rekisteristä voidaan erityissäännöksen nojalla luovuttaa tietoja myös yleisen tietoverkon kautta. Yleisen tietoverkon kautta tietoja voi hakea ainoastaan yksittäisinä hakuina käyttäen hakuperusteena henkilön nimeä. Sidonnaisuuksia ja sivutoimia koskevat tiedot on poistettava rekisteristä kolmen vuoden kuluttua sidonnaisuuden tai sivutoimen päättymisestä. Kun rekisteröidyn työskentely tuomioistuinlaitoksen palveluksessa päättyy, samaa määräaikaa on sovellettu siten, että rekisteröidyn tiedot poistetaan rekisteristä kolmen vuoden kuluttua viran, virkasuhteen tai tehtävän päättymisestä.

Sidonnaisuuksien ilmoittamisesta säädetään tuomioistuinlaissa (673/2016). Tuomarin virkaan esitettävän on tuomioistuinlain 11 luvun 12 §:n mukaan ennen virkaan nimittämistä annettava valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Tuomarin on lisäksi ilmoitettava sidonnaisuuksiensa muutoksista virkasuhteensa aikana. Ennen nimittämistään tuomarit toimittavat ilmoituksensa nimittävälle tai nimitystä valmistelevälle viranomaiselle, jona voi toimia oikeusministeriö, korkein oikeus tai korkein hallinto-oikeus. Tuomariksi nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi sille tuomioistuimelle, johon hänet on nimetty. Muut kuin päällikkötuomarit antavat muutosilmoitukset sille tuomioistuimelle, jossa työskentelevät.

Määräaikaiseen virkasuhteeseen nimitettävä tuomari antaa tuomioistuinlain 12 luvun 5 §:n mukaan vastaavat ilmoitukset sidonnaisuuksistaan vain, jos nimitys tehdään vuotta pidemmäksi ajaksi. Korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden määräaikaiseen virkasuhteeseen nimitettävät jäsenet antavat kuitenkin vastaavat ilmoitukset nimityksen kestosta riippumatta.

Valtion virkamieslain 18 §:n mukaan virkamies ei saa toimia sellaisessa sivutoimessa, joka edellyttää virkamieheltä työajan käyttöä sivutoimeen kuuluvan tehtävän hoitamiseen, jollei asianomainen viranomainen ole myöntänyt hänelle siihen hakemuksesta lupaa. Jos sivutoimi ei edellytä virka-ajan käyttämistä, riittää virkamiehen ilmoitus sivutoimesta. Viranomainen voi kuitenkin kieltää myös tällaisessa tehtävässä toimimisen, mikäli se esimerkiksi vaarantaa luottamusta virkamiehen tasapuolisuuteen virkatehtäviensä hoitamisessa. Sivutoimella tarkoitetaan saman lainkohdan mukaan virkaa sekä palkattua työtä tai tehtävää, josta virkamiehellä on oikeus kieltäytyä, samoin kuin ammattia, elinkeinoa ja liikettä. Tuomareilla ja tuomioistuimen esittelijöillä ei ole varsinaista virka-aikaa, ja heidän on aina haettava sivutoimeensa lupa tuomioistuimelta. Muille kuin päällikkötuomareille sivutoimiluvan myöntää se tuomioistuin, jossa tuomari tai esittelijä työskentelee.

Tuomioistuinlain mukaan tuomarin on lisäksi ilmoitettava tuomioistuimelle vuosittain sivutoimista saamista tuloista, jos sivutoimista saatujen tulojen yhteismäärä ylittää 10 000 euroa. Ilmoituksessa on mainittava, mistä sivutoimista tulot on maksettu. Muista sivutoimista kuin välimiestehtävistä on ilmoitettava myös maksun suorittaja. Tiedot tuomarien sivutoimistaan ilmoittamista tuloista ovat tuomioistuinlain erityissäännöksen nojalla julkisia.

2.5 Nykytilan arviointi

Sidonnaisuuksia koskevan ilmoitusvelvollisuuden tarkoituksena on sekä tuomioistuimissa että lautakunnissa turvata päätöksentekoon osallistuvien henkilöiden riippumattomuus sekä vahvistaa päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Tavoitteena on myös vahvistaa yleisön luottamusta ratkaisutoiminnan puolueettomuuteen. Tuomioistuinlaitoksen osalta julkisuutta luo sidonnaisuustietojen rekisteröinti tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin.

Lautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoituksien pyytämisen ja säilyttämisen käytännöt ovat sosiaali- ja terveysministeriössä vakiintuneet. Käytännöt ovat myös lautakuntien tiedossa. Lautakuntien jäsenet saavat noudatettavasta menettelystä tiedon sosiaali- ja terveysministeriöltä. Ministeriö voi pyynnöstä luovuttaa sidonnaisuuksia koskevat tiedot siltä osin kuin ne eivät ole salassa pidettäviä. Tietoja on kuitenkin erikseen kirjallisesti pyydetty ministeriöltä.

Kuten apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen on kantelun johdosta antamassaan päätöksessä OKV/719/1/2019 todennut, muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoituksien toimittamisen ja säilyttämisen käytännöt eivät perustu lakiin, koska tarkoitetut kysymykset ovat jääneet sääntelemättä. Apulaisoikeuskanslerin kannanoton mukaan nykyinen käytäntö ole selkeä, ei palvele lainkäytön avoimuutta eikä toteuta kansalaisten mahdollisuutta valvoa julkisen vallan käyttöä. Epäselvästi säännelty tilanne on sekaannuksille altis ja hankaloittaa kansalaisten tiedonsaantia.

Myös apulaisoikeuskanslerin saaman kantelun taustalla oli rekisteröintiin liittyvä sekaannus: kantelija oli yrittänyt etsiä tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä tietoa sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan jäsenten sidonnaisuuksista, mutta joutunut toteamaan, että rekisteristä löytyi tietoja ainoastaan sellaisista henkilöistä, jotka olivat tehneet ilmoituksen jonkin muun tuomarinvastuulla tapahtuvan tehtävän kuin lautakuntatehtävänsä perusteella. Kantelija epäili muiden jäsenten laiminlyöneen ilmoituksensa. Apulaisoikeuskansleri katsoi, että kansalainen ei voimassa olevan sääntelyn perusteella voi tietää, mistä lautakuntien jäsenten sidonnaisuudet voisi selvittää. Jos kansalainen erehdyksessä päätyy etsimään lautakunnan jäsenen tietoja tuomioistuinlaitoksen rekisteristä, hänelle syntyy todennäköisesti se käsitys, että ilmoitusvelvollisuus on laiminlyöty, jolloin hän saattaa perusteettomasti kyseenalaistaa sekä jäsenen että koko lautakunnan puolueettomuuden.

Apulaisoikeuskansleri arvioi päätöksessään varsinaisia muutoksenhakulautakuntia koskevaa sääntelyä. Vaikka liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetussa laissa säädetäänkin sidonnaisuusilmoitukset vastaanottavista tahoista, kaikista lautakuntakohtaisista laeista puuttuvat säännökset sidonnaisuusilmoitusten rekisteröinnistä tai muusta säilyttämisestä. Sääntelyn puutteiden ja vaikeaselkoisuuden ohella apulaisoikeuskansleri nostaa esiin sen, että nykyinen sääntely ei viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, *julkisuuslaki*) tarkoittamalla tavalla tue avoimuuden toteutumista viranomaistoiminnassa eikä kansalaisten mahdollisuutta valvoa lautakunnille kuuluvan julkisen vallan käyttöä. Apulaisoikeuskansleri viittaa myös viranomaisten velvollisuuteen huolehtia siitä, että yleisön tiedonsaannin kannalta keskeiset asiakirjat ovat tarpeen mukaan helposti saatavilla esimerkiksi yleisessä tietoverkossa tai kirjastoissa. Apulaisoikeuskanslerin esiin nostamien lainsäädännön puutteiden lisäksi kansalaisten käsityksiin menettelyistä voinee vaikuttaa myös se, että tuomareiden sidonnaisuus- ja sivotoimirekisteri on ollut käytössä jo useita vuosia, ja on tullut yleisölle tutuksi helposti saavutettava tietolähteenä.

Ottaen huomioon sidonnaisuuksien ilmoittamisen yhtenevät tavoitteet tuomioistuimissa ja lautakunnissa sekä apulaisoikeuskanslerin päätöksessään esittämät näkökohdat, on pidettävä perusteltuna, että sidonnaisuuksia koskevien tietojen julkisuus toteutuisi lautakunnissa yhtä tehokkaasti kuin tuomioistuimissa. Lautakuntakäsittelyn tarkoituksena on tuottaa kansalaisille oikeusturvaa, minkä keskeisenä takeena on juuri toiminnan puolueeton ja riippumaton luonne. Muutoksenhakulautakunnat käyttävät päätöksiä antaessaan julkista valtaa. Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan ratkaisut ja lausunnot taas ovat suositusluonteisia. Käytännössä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan kannanottoja kuitenkin noudatetaan hyvin laajasti, minkä vuoksi kansalaisen intressi valvoa tässä lautakunnassa päätöksentekoon osallistuvien mahdollisia sidonnaisuuksia on vastaava kuin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien varsinaisten muutoksenhakulautakuntien kohdalla.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on parantaa kansalaisten tiedonsaantia sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien muutoksenhakulautakuntien jäsenten sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan jäsenten lakisääteisen ilmoittamisvelvollisuutensa nojalla ilmoittamista sidonnaisuuksista siltä on kuin nämä eivät ole salassa pidettäviä. Tällä pyritään parantamaan kansalaisten mahdollisuuksia valvoa lautakuntien julkisen vallan käyttöä sekä kansalaisten edellytyksiä hyödyntää tarkoitettuja tietoja omien oikeuksiensa ja etujensa valvomisessa.

Tavoitteena on edistää lautakuntien päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä vahvistaa kansalaisten luottamusta muutoksenhakuviranomaisiin. Tarkoituksena on siten tukea niiden tavoitteiden toteutumista, joiden vuoksi lautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoituksista on säädetty (StVM 8/2017 ja LiVM 45/2018).

Lisäksi esityksen tarkoituksena on selkeyttää lautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoituksia koskevaa sääntelyä. Menettelystä säädettäisiin aiempaa tarkemmin ja säännöksiensä lakiviittaukset yhdenmukaistettaisiin. Tuomioistuinten ja lautakuntien sidonnaisuusilmoitusten rekisteröinti keskitettäisiin samaan rekisteriin, mitä kansalaisten näkökulmasta voidaan pitää selkeänä ratkaisuna.

Ehdotettavat muutokset toteutettaisiin rekisteröitävien yksityiselämän suojan ja tietosuojan kannalta hyväksyttävällä tavalla, vastaavasti kuin tuomioistuinlaitoksessa käytössä oleva rekisteröinti. Tuomioistuinlaitoksen osalta rekisteröinnin tavoitteet säilyisivät entisinä eikä rekisteröinti tosiasiallisesti muuttuisi nykytilaan verrattuna.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinti

4.1.1.1 Yleistä

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien toimeentuloturvan muutoksenhakulautakuntien (sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan) sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan jäsenten sidonnaisuuksistaan lain nojalla ilmoittamat tiedot rekisteröitäisiin jatkossa samaan yleisessä tietoverkossa olevaan rekisteriin, jota tällä hetkellä käytetään tuomioistuinlaitoksen palveluksessa olevien vastaavien tietojen rekisteröintiin tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain mukaisesti.

Koska rekisteröinti esityksen mukaan jatkossa koskisi myös muita kuin tuomioistuinlaitoksen tuomareita tai heihin tuomioistuinlaitoksen päätöksenteossa rinnastuvia henkilöitä, rekisteriä koskevan lain nimi olisi perusteltua muuttaa. Rekisterin virallinen nimi olisi ehdotuksen mukaan jatkossa sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri. Voimassa oleva tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annettu laki ehdotetaan säädösteknisistä syistä kumottavaksi, rekisterin käyttöalan laajentuessa ja sen nimen muuttuessa, ja rekisteristä ehdotetaan annettavaksi uusi laki. Uudessa laissa huomioitaisiin ne muutostarpeet, jotka aiheutuvat rekisterin laajenemisesta lautakuntien jäseniin. Muilta osin sääntely sisältöä ei olennaisesti muutettaisi.

4.1.1.2 Lautakuntien jäsenten rinnastaminen tuomioistuinten asiantuntijajäseniin rekisteröinnissä

Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnistä säädettäisiin samoin kuin tuomioistuinten asiantuntijajäsenten ja käräjäoikeuden lautamiesten kohdalla. Näihin henkilöryhmiin kuuluvilla — toisin kuin tuomareilla — mahdolliset sivutoimet ja niistä saatavat tulot eivät muodosta erillistä rekisteröinnin kategoriaa. Asiantuntijajäsenten ja muiden tuomioistuinten sivutoimisten jäsenten kohdalla omaksuttua ratkaisua perusteltiin tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä säädettäessä näiden tehtävien sivutoimisella luonteella (HE 224/2014 vp). Myös lautakuntien jäsenet ovat sivutoimisia, muutamia puheenjohtajistoihin kuuluvia jäseniä lukuun ottamatta.

Lautakuntiin ehdotettujen henkilöiden mahdollisten sivutoimien merkitys tulisi nimittämisen kannalta arvioitavaksi osana sidonnaisuusilmoitusta, samoin kuin nykyisin. Samoin on tuomioistuinten asiantuntijajäsenten ja tuomioistuinten muiden sivutoimisten jäsenten kohdalla. Valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin mukaan sidonnaisuusilmoitukseen tulee sisältyä selvitys muun muassa valtion virkamieslain 18 §:ssä tarkoitetuista sivutoimista, muista valmisteltavan nimityksen tarkoittamaan virkaan kuulumattomista tehtävistä sekä sivutoimilupaa edellyttävien sivutoimien tuloista. Lautakuntien jäsenten mahdollisia sivutoimia onkin pidettävä yhtenä sidonnaisuuden lajina, ja sivutoimista saatavia tuloja osana jäsenen taloudellisia olosuhteita, joita ilmoitusvelvollisuus koskee.

Tätä ratkaisua on lautakuntien jäsenten kohdalla pidettävä johdonmukaisena myös siitä syystä, että valtion virkamieslaissa tarkoitettuja sivutoimia voi olla ainoastaan virkamiehillä, missä asemassa vain osa lautakuntien jäsenistä on. Lautakuntatehtävässään virkamiehiä ovat tarkoitettujen lautakuntien jäsenistä ainoastaan sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan päätoimiset puheenjohtajat. Lautakuntien sivutoimisiin jäseniin voi lisäksi kuulua henkilöitä, jotka

päätoimessaan ovat virkamiehiä. Tuomarit sen sijaan toimivat aina päätoimisina virkamiehinä, jotka tarvitsevat kaikkiin sivutoimiinsa sivutoimiluvan. Sivutoimiin liittyvien kysymyksien painoarvo on jo yksistään tästä syystä tuomioistuimissa merkittävästi suurempi kuin lautakunnissa. Tarve kehittää tuomareiden sivutoimia koskevaa sääntelyä on tämän lisäksi liittynyt erityisesti tuomareiden välimiestehtävissä toimimisen valvontaan sekä toisaalta sen mahdollistamiseen, että tuomarien osaamista on edellytykset hyödyntää näissä tehtävissä (HE 224/2014 vp). Sivutoimien ja niistä maksettavien palkkioiden julkisuudella on tuomioistuinlaitoksessa pyritty lisäämään erityisesti juuri välimiestehtäviin liittyvää läpinäkyvyyttä. Lautakunnissa nimenomaan välimiestehtäviin liittyvät kysymykset eivät ole erityisesti nousseet esiin.

4.1.1.3 Oikeusrekisterikeskuksen asema rekisterinpitäjänä

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (*yleinen tietosuoja-asetus*) 4 artiklan 7 kohdan mukaan rekisterinpitäjällä tarkoitetaan tahoa, joka yksin tai yhdessä toisen tahon kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Jos tarkoitettun käsittelyn tarkoitukset ja keinot määritellään unionin tai jäsenvaltioiden lainsäädännössä, rekisterinpitäjä voidaan 4 artiklan 7 kohdan mukaan vahvistaa unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti. Asetuksen 26 artikla mahdollistaa kahden tai useamman tahon yhteisrekisterinpitäjänä toimisen silloin, kun vähintään kaksi rekisterinpitäjää määrittää yhdessä käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Henkilötietojen käsittelijällä puolestaan tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun.

Rekisterinpitäjänä jatkaisi Oikeusrekisterikeskus, joka nykyiseen tapaan vastaisi rekisterinpitäjälle kuuluvista lakisääteisistä tehtävistä ja velvoitteista. Esimerkiksi virheen korjaamista koskevan vaatimuksen käsittely kuuluisi myös jatkossa aina Oikeusrekisterikeskukselle rekisterinpitäjänä. Näin menettely virheiden korjaamisen osalta säilyisi myös jatkossa kaikille rekisteröidyille yhdenmukaisena. Koska rekisteröinnin kohteena olisivat rekisteröidyn itsensä ilmoittamat tiedot, niiden oikeellisuuden arviointi perustuisi myös mahdollisissa virhetilanteissa ensisijaisesti rekisteröidyltä itseltään saataviin tietoihin. Tällä hetkellä rekisteriin voivat viedä tietoja ne ilmoitusvelvolliset, joilla on rekisterin käyttäjätunnukset eli tuomioistuimet ja niiden päätoimiset tuomarit. Jatkossa tietoja rekisteriin veisi myös sosiaali- ja terveysministeriö, joka siirtäisi rekisteriin lautakuntien jäsenten ilmoittamat tiedot.

Sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin tarkoitus ja käsittelyn keinot määriteltäisiin rekisteristä annettavassa laissa. Tietojen käsittelyssä ja rekisterinpitäjän toiminnassa tulisi lisäksi noudattavaksi muu henkilötietojen käsittelyn asianmukaisuutta turvaava sääntely. Rekisterin vaatima toimeenpano kuuluisi sääntelyn asettamisessa rajoissa Oikeusrekisterikeskukselle. Sosiaali- ja terveysministeriö puolestaan vastaanottaisi myös jatkossa lautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoitukset, joiden tietoja ministeriö tarvitsee lakisääteisessä nimittämismenettelyssä. Nimityksen jälkeen ministeriö siirtäisi ilmoituksen tiedot rekisteriin. Samoin olisi jäsenen toimikautensa aikana tekemien muutosilmoitusten osalta.

Sosiaali- ja terveysministeriö huolehtisi siitä, että sen rekisteriin siirtämät tiedot vastaavat jäsenen ilmoittamia tietoja. Tietojen rekisteriin siirtämistä ohjaisi sama lain ja asianmukaisen huolellisuuden noudattamisen velvoite, joka muutenkin koskee virkatehtävien suorittamista. Sosiaali- ja terveysministeriön siirtäessä tietoja rekisteriin, huolellisuusvelvoitteen sisältönä olisi huolehtia erityisesti siitä, että rekisteriin tehdään tarpeelliset merkinnät tietojen oikeaksi välittämiseksi, ja nämä merkinnät tehdään rekisterinpitäjän asettamien teknisten vaatimusten mukaisesti. Olennaista olisi myös se, että salassa pidettävät tiedot merkittäisiin siten, että ne eivät

näy muille kuin niihin lain mukaan oikeutetuille tahoille. Sosiaali- ja terveysministeriölle ei kuuluisi rekisteriin liittyviä määrittely- tai ylläpitotehtäviä.

4.1.1.4 Rekisteröitävistä tiedoista

Sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin merkittäisiin tiedot rekisteröitävien sidonnaisuuksista ja sivutoimista, sen mukaan kuin rekisteröitävistä tiedoista henkilöryhmittäin säädetään. Tuomioistuinelaitoksessa työskentelevillä rekisteröitävät tiedot säilyisivät entisinä. Lautakuntien jäsenten osalta sidonnaisuudet rekisteröitäisiin kuten tuomioistuinten sivutoimisilla jäsenillä. Lisäksi rekisteriin merkittäisiin henkilön nimi, virka- tai tehtävänimike, tiedot siitä tuomioistuimesta — tai jatkossa vaihtoehtoisesti siitä lautakunnasta — jossa hän työskentelee, sekä sivutoimen tai muun kuin taloudellisen sidonnaisuuden alkamis- ja päättymispäivä. Henkilötunnus voitaisiin nykyiseen tapaan merkitä rekisteröidyn yksilöimiseksi. Rekisteröitävien tietojen osalta muutoksena olisi näin ollen ainoastaan se, että rekisteriin merkittävä henkilön työskentelypaikka voisi jatkossa olla joko tuomioistuin tai lautakunta.

Henkilötunnus voitaisiin luovuttaa rekisteristä vain sitä koskevan luovutusrajoitussäännöksen mukaisesti eli ainoastaan laissa määritellyille tahoille. Nämä tahot olisivat samat, joilla lain 4 §:n 2 momentin mukaan olisi oikeus saada rekisteristä salassa pidettäviä tietoja. Henkilötunnusta ei näin ollen luovutettaisi yleisölle. Muutenkin tietojen rekisteröinnistä, josta säädetäisiin lain 3 §:ssä, on erotettava kysymys tietojen rekisteristä luovuttamisesta, mistä säädetäisiin lain 4 §:ssä.

Ehdotuksen mukaan sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin merkittäisiin näin ollen — nykyiseen tapaan — kaikki ne edellä mainitut tiedot, joista lain 3 §:ssä säädetäisiin. Rekisteröityä koskevat salassa pidettävät tiedot, henkilötunnus sekä eräät erikseen määriteltävät tiedot voitaisiin kuitenkin luovuttaa rekisteristä ainoastaan niille tahoille, joiden oikeudesta saada nämä tiedot erikseen säädetäisiin. Näin ollen rekisteröidyn salassa pidettävät tiedot, henkilötunnus sekä tarkoitettu erikseen määriteltävät tiedot (esimerkiksi taloyhtiön hallituksen jäsenyys) eivät näkyisi rekisteristä muille kuin niille tahoille, joiden oikeudesta saada myös nämä tiedot säädetäisiin lain 4 §:ssä.

4.1.1.5 Henkilötietojen käsittelyn perusta

Yleinen tietosuojasetus on kansallisesti suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, joka kuitenkin jättää jäsenvaltioille eräissä kohdin direktiivinomaista kansallista liikkumavaraa. Kansallisella lainsäädännöllä voidaan näin ollen asetuksessa säädettyin edellytyksin tarkentaa ja täsmentää asetuksen säännöksiä. Lisäksi asetus sallii eräissä tilanteissa säätää kansallisella lainsäädännöllä poikkeuksia siihen nähden, mitä asetuksessa muutoin edellytetään. Asetus sisältää säännökset siitä, mistä asetuksen säännöistä on mahdollista poiketa, ja mitkä ovat edellytykset poikkeukselle. Suomessa tietosuojalain (1050/2018) tarkoituksena on, asetuksen rinnalla soveltuvana yleislakina, täsmentää ja täydentää asetusta ja sen kansallista soveltamista.

Yleisen tietosuojasetuksen mukaan käsittelyn lainmukaisuus edellyttää, että henkilötietojen käsittelylle on asetuksen mukainen oikeusperuste. Käsittelyn oikeusperusteista säädetään asetuksen 6 artiklan 1 kohdassa.

Yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan henkilötietojen käsittely on lainmukaista, jos se on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Saman artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaan käsittelyn perusteena voi olla se, että käsittely on tarpeen yleisestä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Nämä ovat samalla ne perusteet, joihin julkisen sektorin henkilötietojen

käsittely yleensä nojautuu (HE 9/2018 vp). Molempiin mainittuihin oikeusperusteisiin liittyy asetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohdissa määritelty kansallisen lainsäätäjän liikkumavara.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat pitää voimassa tai ottaa käyttöön yksityiskohtaisempia säännöksiä asetuksessa vahvistettujen sääntöjen soveltamisen mukauttamiseksi sellaisessa henkilötietojen käsittelyssä, joka tehdään 6 artiklan 1 kohdan c tai e alakohdan noudattamiseksi. Jäsenvaltiot voivat esimerkiksi asettaa asetusta täsmällisempiä erityisiä vaatimuksia käsittelyyn liittyville tietojenkäsittely- ja muille toimenpiteille laillisen ja asianmukaisen käsittelyn varmistamiseksi.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa puolestaan edellytetään, että 6 artiklan 1 kohdan c ja e alakohdassa tarkoitetun käsittelyn perustasta on säädettävä joko unionin oikeudessa tai rekisterinpitäjään sovellettavassa jäsenvaltion lainsäädännössä. Tämä tarkoittaa sitä, että jäsenvaltion on joissain tapauksissa paitsi sallittua, myös välttämätöntä antaa asetusta täydentäviä säännöksiä käsittelyn perustasta. Kansalliseen sääntelyyn voi sisältyä erityisiä, asetuksen sääntöjen soveltamista mukauttavia säännöksiä, jotka voivat koskea muun muassa rekisterinpitäjän suorittaman tietojenkäsittelyn lainmukaisuuden yleisiä edellytyksiä, käsiteltävien tietojen tyyppiä, rekisteröityjä henkilöitä, eräitä henkilötietojen luovuttamiseen liittyviä kysymyksiä, käytötarkoitussidonnaisuutta, säilytysaikoja sekä käsittelytoimia ja -menettelyjä. Edellytyksenä on lisäksi se, että unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeasuhteinen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohdan soveltamista täsmennetään tietosuojalain 4 §:n 1 momentissa siten, että käsittely voi perustua tähän alakohtaan muun muassa, jos 1) kysymys on henkilön asemaa, tehtäviä sekä niiden hoitoa julkisyhteisössä, elinkeinoelämässä, järjestötoiminnassa tai muussa vastaavassa toiminnassa kuvaavista tiedoista siltä osin kuin käsittelyn tavoite on yleisen edun mukainen ja käsittely on oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden tai jos 2) käsittely on tarpeen ja oikeasuhtaista viranomaisen toiminnassa yleisen edun mukaisen tehtävän suorittamiseksi. Lainkohdan perusteluissa (HE 9/2018 vp) todetaan, että momentin 1 kohta ei oikeuta henkilötietojen pitämistä julkisesti saatavilla. Pykälän 2 kohdan tarkoituksena puolestaan on perustelujen mukaan mahdollistaa viranomaisten toimesta tapahtuva henkilötietojen käsittely silloin, kun oikeutta siihen ei voida suoraan johtaa viranomaista koskevasta tehtävä- ja toimivaltasäännöksestä tai mahdollisesta yksityiskohtaisemmasta erityissääntelystä.

Nämä näkökohdat huomioon ottaen, yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisen perusteen — rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamisen — on katsottava muodostavan oikeusperusteen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin toimeenpanosta johtuvalle henkilötietojen käsittelylle. Rekisterinpitäjänä toimisi lain mukaan Oikeusrekisterikeskus. Ilmoitusvelvollisia koskevien tietojen rekisteriin siirtäminen — minkä lautakuntien jäsenen osalta tekisi sosiaali- ja terveysministeriö — olisi luonteeltaan tekninen toimi lain edellyttämän rekisteröinnin mahdollistamiseksi.

Ehdotettavasta rekisteristä ja sen tarkoituksesta sekä rekisterinpitäjistä säädettäisiin kansallisessa laissa, kuten yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa edellytetään silloin, kun käsittely perustuu asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan. Asetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohtien salliman kansallisen liikkumavaran nojalla kansallisessa laissa voidaan säätää myös rekisteröitävistä henkilöistä ja tiedoista, tietojen säilytysajoista sekä tietojen luovuttamisesta, kunhan jäsenvaltion lainsäädäntö täyttää yleisen edun mukaisen tavoitteen ja on oikeasuhteinen tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Ehdotettava sääntely täyttäisi tämän edellytyksen: tavoitteena on turvata lainkäytön sekä lautakuntien päätöksenteon riippumattomuutta ja avoi-

muutta sekä tukea kansalaisten tiedonsaantia ja vaikutusmahdollisuuksia, ja rekisteröidyille aiheutuvaa yksityisyyden suojan rajoittumista on, ehdottavan sääntelyn tavoitteet ja sisältö huomioon ottaen, pidettävä tähän nähden oikeasuhteisena.

Rekisteröityjen yksityisyyden suojaan kohdistuvia rajoituksia arvioidaan vielä tarkemmin jäljempänä tässä esityksessä.

4.1.1.6 Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen mahdollisesta esiintymisestä rekisterissä sekä käsittelyn perustasta näissä tapauksissa

Yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklassa säädetään erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelystä. Tällä tarkoitetaan sellaisten henkilötietojen käsittelyä, joista ilmenee henkilön rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, ammattiliiton jäsenyys tai henkilön terveyttä, seksuaalista käyttäytymistä tai suuntautumista koskevia tietoja. Kyse voi myös olla geneettisten tai biometristen tietojen käsittelystä henkilön tunnistamiseksi.

Yleisen tietosuojasetuksen mukaisesti erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat tiedot vastaavat pääosin niitä tietoja, jotka aiemmassa kansallisessa lainsäädännössä määriteltiin arkaluonteisiksi tiedoiksi. Käsitteissä on kuitenkin myös joitain eroja (HE 9/2018 vp, s. 38—39).

Tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annettua lakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että rekisteristä luovutettavat tiedot eivät olisi arkaluonteisia (HE 224/2014 vp, s. 37), mitä ei kuitenkaan perustella tarkemmin. Esityksessä todetaan lisäksi, että valtion virkamieslakiin perustuvien salassapitoperusteiden ohella tietojen luovuttamisessa noudatettaisiin muutoin, mitä julkisuuslaissa ja nyttemmin kumotussa henkilötietolaissa säädetään (HE 224/2014 vp, s. 27). Yleinen tietosuojasetus on annettu tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä säättämisen jälkeen, ja kysymys siitä, voiko ehdotettavaan uuteen rekisteriin sisältyä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, tulee arvioitavaksi sen perusteella.

Esitystä valmisteltaessa on päädytty näkemykseen, jonka mukaan ei voida täysin sulkea pois sitä, että sidonnaisuusilmoituksiin satunnaisesti ja yksittäistapauksissa sisältyisi myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Tämän vuoksi alla selvitetään myös näiden tietojen käsittelyn perusteita. Tähän käsitykseen on päädytty muun muassa se huomioiden, että yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklan mukaan henkilötieto kuuluu erityisiin henkilötietoryhmiin, jos siitä ”ilmenee” jokin artiklassa tarkoitetuista henkilön olosuhteista. Näin ollen ei edellytetä, että tieto esimerkiksi kerättäisiin tai rekisteröitäisiin nimenomaan henkilön näiden olosuhteiden paljastamiseksi. Myös Euroopan unionin tuomioistuimen tulkinnan lähtökohtana oli 1.8.2022 annetussa ratkaisussa C-184/20, OT v Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, että tiedon on katsottava kuuluvan erityisiin henkilötietoryhmiin, kun se tosiasiallisesti on omiaan paljastamaan henkilön sellaisen olosuhteen, jota yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklassa tarkoitetaan. Ratkaisua käsitellään tarkemmin tämän esityksen perustuslainmukaisuutta ja säätämisyjärjestystä koskevassa luvussa. Nyttemmin kumotun henkilötietolain (523/1999) 11 §:n mukaan arkaluonteisia tietoja olivat henkilötiedot, jotka ”kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan” lainkohdassa tarkoitettuja henkilön olosuhteita, jolloin arkaluonteisen henkilötiedon käsitteeseen liittyi astetta rajaavampia määreitä kuin asetuksen pelkkä vaatimus tarkoitettujen relevanttien olosuhteiden ”ilmenemisestä”.

Julkiset sidonnaisuustiedot koskevat tyypillisesti henkilön ammattiasemaan tai ammatilliseen osaamiseen liittyviä tehtäviä. Erityisten henkilötietoryhmien tarkoittamat olosuhteet eivät sellaisinaan kuulu ilmoitettaviin sidonnaisuuksiin. Esimerkiksi henkilön ilmoittamien luottamusta tai hallintotehtävien perusteella voi kuitenkin joissain tapauksissa olla mahdollista tehdä oletuksia tai päätelmiä hänen erityisten henkilötietoryhmien tarkoittamista olosuhteistaan. Näin

voisi olla esimerkiksi silloin, kun henkilö ilmoittaa luottamustehtävästä uskonnollisessa yhdyskunnassa. Lautakuntiin ehdolla olleet henkilöt ovat yksittäistapauksissa ilmoittaneet sosiaali- ja terveystieteille tällaisia tietoja. Myös apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen näyttäisi vanhempaan ratkaisuunsa (2709/2/00) sisältyvässä pohdinnassa pitäneen mahdollisena, että valtion virkamieslainsäädännön nojalla ilmoitettavaa sidonnaisuutta koskeva tieto voisi olla arkaluonteinen, jos se liittyisi esimerkiksi henkilön uskonnolliseen tai poliittiseen vakaumukseen tai ammattiliiton jäsenyyteen.

Valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momenttia on 1.6.2022 lukien muutettu Euroopan neuvoston korruption vastaisen toimielimen GRECO:n (Council of Europe — Group of States Against Corruption) toimenpidesuosituksen mukaisesti. Tarkoituksena on, että ilmoitettavat sidonnaisuudet määritellään säännöksessä tyhjentävästi, minkä tarkoituksena on yhtenäistää sidonnaisuusilmoitusten sisältöä ja sulkea pois ilmoitusvelvollisen harkinta (HE 187/2021 vp). Tämä merkitsee ainakin osittaista irrottautumista valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin alkuperäisissä perusteluissa esitetyistä lähtökohdista. Perusteluissa ilmoitusvelvollisuuden katsottiin määräytyvän viime kädessä tehtäväkohtaisesti. Olennaista olisi ilmoittaa ne seikat, jotka kussakin tehtävässä voisivat objektiivisesti arvioiden aiheuttaa ulkopuolisessa epäilyn puolueettomuuden vaarantumisesta tehtävien hoitamisessa. Ilmoitusvelvollisuuden laajuus voisi määräytyä asianomaisen viran tehtävien kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla, ja ilmoitusvelvollinen voisi rajata ilmoituksensa niihin olennaisiin seikkoihin, jotka voivat vaikuttaa hänen edellytyksiinsä hoitaa virkaan kuuluvia tehtäviään (HE 236/1996 vp, s. 6—7).

Valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin muutoksien mahdollisesta vaikutuksesta sidonnaisuuksien ilmoittamiseen ei ole vielä kertynyt tietoa. Säännöksen ilmoitusvelvolliselle aiemmin jättämä harkinta merkitsi käytännössä sitä, että ilmoitusvelvollisen tuli säännöksessä yksilöityjen seikkojen lisäksi ilmoittaa myös muista sidonnaisuuksista, jotka ilmoitusvelvollinen katsoi tehtävän kannalta merkityksellisiksi. Tästä ilmoittamisen kategoriasta on luovuttu, ja säännöksen luettelo ilmoitettavista seikoista on muuttunut tyhjentäväksi. Periaatteena on, että ilmoitusvelvollisen oma harkinta on suljettu pois. Myös tämä puoltaa näkemystä siitä, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen esiintymistä ehdotettavassa rekisterissä ei voida täysin sulkea pois, vaikka tällaisia tietoja kuuluisi rekisteröitäviin tietoihin huomattavan harvoin.

Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely on yleisen tietosuojasetuksen mukaan sallittua vain edellyttäen, että asetuksen 6 artiklan mukaisen oikeusperusteen lisäksi käsillä on jokin asetuksen 9 artiklan 2 kohdan edellytyksistä. Asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaan näiden tietojen käsittely on sallittua, jos se on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla. Lisäksi edellytetään, että käsittely on oikeasuhteista tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi. Tämä alakohta jättää kansalliselle lainsäätäjälle sääntelymarginaalin. Kohdan soveltaminen myös vaatii täydentävää kansallista lainsäädäntöä (HE 9/2018 vp, s. 41).

Tietosuojalain 6 §:ssä säädetään asetuksen salliman kansallisen liikkumavaran nojalla täsmenmukaisesti tilanteista, joissa erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely on mahdollista. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely on tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla sallittua muun muassa silloin, kun siitä säädetään laissa tai se johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä. Lainkohdan 2 momentti koskee niitä asianmukaisia ja erityisiä toimenpiteitä, jotka rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän on näissä tilanteissa lisäksi toteutettava rekisteröidyn oikeuksien suojaamiseksi. Tähän momenttiin sisältyvä luettelo kysymykseen tulevista toimenpiteistä ei ole kattava eikä pakottava, vaan sään-

nös jättää rekisterinpitäjälle ja henkilötietojen käsittelijälle harkintaa sen suhteen, millaiset suo- jatoimenpiteet ovat käsittelytoimiin ja niihin sisältyviin riskeihin nähden asianmukaiset (HE 9/2018 vp, s. 91).

Ehdotettavan rekisterin tavoitteena on turvata tuomioistuinten ja lautakuntien päätöksenteon riippumattomuutta ja avoimuutta sekä parantaa kansalaisten edellytyksiä saada tietoa julkisen vallan käytöstä. Ehdotettava rekisteröinti palvelisi näin ollen tärkeää yleistä etua. Rekisteröinti koskisi henkilöitä, jotka osallistuvat lainkäyttöön tai sitä läheisesti vastaavaan ratkaisutoimin- taan tuomioistuimissa tai lautakunnissa. Sidonnaisuuksista rekisteröitävät tiedot koskisivat seik- koja, joista tehtävään harkittavan henkilön on ennen nimittämistään sekä tehtävänsä kestäessä lain mukaan ilmoitettava mahdollistaakseen puolueettomuutensa ja riippumattomuutensa ulko- puolisen arvioimisen. Rekisteröitävät tiedot määriteltäisiin tarkasti rekisteristä annettavassa laissa. Sidonnaisuuksien määrittely nojautuisi toisaalta valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin tyhjentyväksi tarkoitettuun sääntelyyn. Rekisteröidyn asemaan ja oikeuksiin soveltuisi yleinen tietosuoja-asetus ja sitä täydentävä kansallinen sääntely. Rekisteristä annettavassa laissa säädet- täisiin lisäksi tietojen luovuttamisesta ja niiden rekisteristä poistamisesta, mikä määrittäisi tie- tojen säilytysajan rekisterissä, sekä siitä, että tietoja voi hakea rekisteristä vain yksittäisinä ha- kuina.

Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja voisi sisältyä rekisteriin lähinnä satunnaisesti. Kyse olisi tilanteista, joissa rekisteritieto välillisesti mahdollistaisi rekisteröidyn tarkoitettuja olosuhteita koskevia oletuksia tai päätelmiä. Myös nämä tiedot olisivat aina rekisteröidyn it- sensä lain nojalla ilmoittamia. Ilmoitusvelvollisuus koskisi esimerkiksi rekisteröidyn luottamus- tai vastuuasemaa tai palkallista tehtävää julkisessa tai yksityisessä yhteisössä. Ilmoitusvelvolli- suutta koskevat säännökset rajaisivat kysymyksen tulevat tiedot. Tiedoissa ei siten olisi kyse esimerkiksi rekisteröidyn henkilökohtaisista ominaisuuksista. Samat tiedot saatettaisiin monesti julkaista rekisteröidyn suostumuksella myös muissa julkisissa lähteissä. Tietojen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä luovuttamista rajoittaisivat valtion virkamieslain salassa pidettäviä tie- toja koskevien erityissäännöksiä ohella erityisesti julkisuuslain mukaiset salassapitoperusteet, joiden mukaan arvioitaisiin tietoja rekisteriin merkitessä, onko tieto salassa pidettävä. Luovu- tettavaksi voisi tulla vain sellainen tieto, joka on julkinen. Lisäksi lain 4 §:n 2 momentissa sää- dettäisiin erikseen eräistä yksilöidyistä luovutusrajoituksista: rekisteröidyn henkilötunnus voi- taisiin rekisteröidyn yksilöimiseksi luovuttaa ainoastaan niille tahoille, joilla saman pykälän 3 momentin mukaan olisi oikeus saada rekisteröityä koskevia tietoja salassapitosäännösten estä- mättä, ja ainoastaan näille tahoille voitaisiin luovuttaa tieto rekisteröidyn luottamus- tai hallin- totehtävästä tai muusta tehtävästä asunto-osakeyhtiön tai keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön hal- lintoelimestä, asumisoikeusyhteisön hallintoelimestä, varhaiskasvatuslaissa (540/2018) tarkoi- tettuun varhaiskasvatukseen liittyvässä toiminnassa tai perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitet- tuun esi- tai perusopetukseen liittyvässä toiminnassa.

Ottaen huomioon ehdotettavan sääntelyn kohde ja tavoitteet, rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän oikeudelliset velvoitteet sekä rekisteröidyn asema kokonaisuudessaan, myös erityi- siin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen tarvittavaa käsittelyä voidaan pitää oikeasuhteisena sääntelyn tavoitteisiin nähden.

Henkilötietojen julkaiseminen yleisessä tietoverkossa muodostaa rekisteröidyn kannalta lähtö- kohtaisesti selvästi suuremman riskin kuin vastaava rekisteröinti yleisöltä suljettuun rekisteriin. Näin on muun muassa siitä syystä, että suurella yleisöllä on vaivatton pääsy rekisteriin eikä re- kisterinpitäjällä ole mahdollisuutta varmistua tietojen käyttäjään liittyvistä seikoista.

Ottaen huomioon yllä esitetyt näkökohdat, rekisteröidylle mahdollisesta erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelystä aiheutuvan riskin arvioidaan jäävän vähäiseksi. Rekisteröidyn suojan voidaan katsoa toteutuvan riittävästi yleisen tietosuoja-asetuksen sekä sitä täydentävän kansallisen lainsäädännön nojalla. Merkityksellistä tältä kannalta on muun muassa se, että rekisteristä ei luovutettaisi salassa pidettäviä tietoja ja myös eräistä muista luovutusrajoiuksista säädettäisiin. Yleinen tietosuoja-asetus ei kiellä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyä eikä myöskään niiden luovuttamista, jos tietojen käsittelylle on asetuksen mukainen peruste. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluva tieto voitaisiin luovuttaa rekisteristä yleisölle ainoastaan siinä tapauksessa, että tieto ei kansallisen lain mukaan olisi salassa pidettävä. Näin ollen kyse olisi tällöin sellaisesta tiedosta, joka ei olisi salassa pidettävä erityissäännöksen nojalla eikä myöskään esimerkiksi julkisuuslain yksityiselämää suojaavien salassapitoperusteiden nojalla. Tiedon luovuttaminen perustuisi näin ollen siihen, että kansallinen lainsäätäjät on katsonut tiedon olevan julkinen eikä sen osalta myöskään säädettäisi luovutusrajoiuksista. Rekisteristä ei olisi mahdollista hakea tietoja massahakuina ja tietojen rekisteristä poistamisesta määräajassa säädettäisiin.

4.1.1.7 Tietojen luovuttamista koskevia kysymyksiä

Lautakuntien jäsenten tietoja haettaisiin yleisen tietoverkon kautta samalla tavoin kuin tuomioistuineläimien palveluksessa olevien tietoja: jokaisella olisi oikeus saada tieto rekisteriin sisältyvistä tiedoista siltä osin kuin ne eivät ole salassa pidettäviä, ja tietojen hakeminen tapahtuisi yksittäisinä hakuina käyttäen hakuperusteena henkilön nimeä. Henkilötunnuksen osalta säädettäisiin lisäksi erikseen, että henkilötunnusta ei luovuteta rekisteristä muille kuin niille tahoille, joilla on oikeus saada rekisteristä salassa pidettäviä tietoja. Säännös ei olisi oikeudelliselta luonteeltaan salassapitosäännös, vaan luovutusrajoitus, vaikka henkilötunnuksen saamiseen oikeutetut tahot määriteltäisiin siihen nojautuen, että samoilla tahoilla on oikeus saada rekisteristä eräitä salassa pidettäviä tietoja. Lain 4 §:n 2 momenttiin sisältyisi lisäksi eräitä yksilöityjä rajoituksia tietojen luovuttamiselle, jotka niin ikään olisivat oikeudelliselta luonteeltaan luovutusrajoituksia.

Ehdotuksen mukaan säädettäisiin, että sosiaali- ja terveysministeriöllä sekä kullakin lautakunnalla olisi — vastaavasti kuin oikeusministeriöllä valmistelemiensa tuomarien nimityksien osalta sekä tuomioistuimen päällikkötuomarilla — oikeus saada jäsenten taloudellista asemaa koskevat tiedot, jotka valtion virkamieslain 8 a §:n 4 momentin mukaan ovat salassa pidettäviä sekä julkisuuslain mukaan salassa pidettävät tiedot. Tuomioistuimen päällikkötuomarilla säilyisi lisäksi entiseen tapaan oikeus saada myös valtion virkamieslain 18 §:n 5 momentissa salassa pidettäväksi säädetyt tiedot välimiesoikeusriidan asianosaisista. Lautakuntien jäsenten osalta viimeksi mainittua säännöstä ei tarvittaisi, säännöksen koskiessa sivutoimen harjoittamista koskevan ilmoituksen tai sivutoimilupahakemuksen yhteydessä luvan tai ilmoituksen käsittelevälle viranomaiselle esitettyjä tietoja. Mainituille tahoille rekisteritietoja olisi tiedonhallintalain yleissääntelyn nojalla sallittua luovuttaa myös teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden välityksellä, jolloin tätä koskevalle erityissäännökselle ei ole tarvetta.

4.1.2 Sidonnaisuusilmoituksia koskevien säännöksiä yhdenmukaistaminen lautakuntia koskevissa laeissa sekä säännöksiin tehtävät täydennykset

4.1.2.1 Säännöksiin tehtävät täydennykset sekä viittaussäännöksiä yhdenmukaistaminen

Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain, työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain säännöksiä lautakunnan jäsenen

velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan ehdotetaan täydennettäväksi menettelyn osalta. Lainkohtien viittaussäännökset ehdotetaan yhdenmukaistettaviksi.

Koska sidonnaisuusilmoituksen sisällöstä säädetään valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa, on selkeimpänä pidettävä sitä, että lautakuntia koskevissa laeissa viitattaisiin ilmoituksen sisällön osalta suoraan tähän lainkohtaan. Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetussa laissa viittaus on jo tällä hetkellä näin. Lisäksi säädettäisiin siitä, mille taholle jäsenet antavat sidonnaisuusilmoituksensa. Säännöksiin lisättäisiin myös viittaus sidonnaisuuksien rekisteröintiin.

4.1.2.2 Sidonnaisuusilmoitusten vastaanottajat

Ehdotuksen mukaan lautakuntien jäsenet antaisivat nimittämistään edeltävän sidonnaisuusilmoituksensa sosiaali- ja terveysministeriölle. Näin on jo nyt kaikkien tarkoitettujen lautakuntien osalta, liikenne- ja potilasvahinkolautakunnassa lain ja muutoksenhakulautakunnassa vakiintuneen käytännön mukaan. Muutosta nykyiseen sääntelyyn sen sijaan merkitsisi se, että jäseneksi nimitetyille asetettaisiin jatkossa laissa velvollisuus toimittaa myös nimittämistään edeltänyt sidonnaisuusilmoitus tiedoksi sille lautakunnalle, johon hänet on nimitetty. Tämä vastaisi tuomariksi nimitetyille tuomioistuinjaissa asetettua velvollisuutta, ja olisi uutta lautakuntia koskevassa lainsäädännössä. Jatkossa kaikkia tarkoitettuja lautakuntia koskevissa laeissa myös säädettäisiin jäsenten velvollisuudesta toimittaa mahdolliset toimikauden aikaiset muutosilmoitukset sekä sosiaali- ja terveysministeriölle, että omalle lautakunnalleen. Tämä vastaisi liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain nykyistä sääntelyä. Varsinaisia muutoksenhakulautakuntia koskevista laeista taas puuttuvat vielä kokonaan säännökset ilmoitusten vastaanottajista.

Sosiaali- ja terveysministeriön nykyisenä käytäntönä on pyytää jäseniä toimittamaan tarvittavat ilmoitukset ministeriölle. Käytännössä jäsenet todennäköisesti jo tällä hetkellä lisäksi informoivat myös omaa lautakuntaansa mahdollisista sidonnaisuuksistaan ja niiden muutoksista.

Sosiaali- ja terveysministeriö tarvitsee jäsennimityksien valmistelemiseksi tiedot jäseneksi ehdotettujen mahdollisista sidonnaisuuksista. Ehdotuksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö myös aina siirtäisi lautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoitusten tiedot sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin. Näiden toimien keskittäminen hallinnonalan sisällä olisi rekisterin käyttöönottovaiheen ratkaisu, jota tarvittaessa voitaisiin arvioida myöhemmin uudelleen. Ehdotettu järjestely edellyttää käytännössä, että ministeriö nykyiseen tapaan vastaanottaisi myös ne muutosilmoitukset, jotka jäsenet antavat tehtävänsä kestäessä. Näin ministeriö myös pysyisi, nykyiseen tapaan, ajan tasalla sen hallinnonalaan kuuluvien lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksista.

Se, että lautakuntien jäsenet tehtävänsä aikana edelleen ilmoittaisivat sidonnaisuuksistaan myös sosiaali- ja terveysministeriölle — eli nimityksen valmistelleelle viranomaiselle — vastaa nykyisessä sääntelyssä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan osalta omaksuttua ratkaisua. Tuomioistuinlaitoksen tuomarit ja asiantuntijajäsenet sen sijaan antavat virkasuhteensa tai tehtävänsä aikana sidonnaisuusilmoituksensa ainoastaan sille tuomioistuimelle, jossa työskentelevät. Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain säännös perustuu liikenne- ja viestintävaliokunnan ehdotukseen, jossa tuomioistuinlaista poikkeavaa ratkaisua ei erikseen perustella (LiVM 45/2018 vp).

Ehdotettavat säännökset tarkoittaisivat, että jatkossa myös lautakunnat saisivat lain mukaan tiedokseen kaikki jäsentensä toimittamat sidonnaisuuksia koskevat ilmoitukset. Tämä tukisi lautakuntien edellytyksiä seurata tarpeen mukaan jäsentensä sidonnaisuuksia ja ottaa mahdolliset sidonnaisuudet huomioon lautakunnan toiminnassa. Samassa tarkoituksessa säädettäisiin, tuomareita koskevaa sääntelyä vastaavasti, että lautakunnan jäsenen on myös aina annettava sidonnaisuuksistaan selvitys lautakunnan tai sosiaali- ja terveysministeriön sitä pyytäessä.

Lautakuntiin nimitettävien jäsenten sidonnaisuudet selvitetään osana lakisääteistä nimittämismenettelyä. Oman tapauskohtaisen esteettömyyden arviointi taas kuuluu ensisijaisesti jäsenelle itselleen. Lautakuntien rooli jäsentensä sidonnaisuuksien seuraamisessa pysyisi mainittuja menettelyjä täydentävänä. Tuomioistuimet voivat sivutoimilupien myöntämiseen liittyvää harkintaansa käyttämällä välittömästi vaikuttaa tuomariensa muihin palkallisiin tehtäviin. Lautakunnissa vastaavaa keinoa ei ole käytettävissä, koska lautakuntien jäsenet eivät, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, toimi lautakuntatehtävissään virkamiehinä. Lautakunnissa valtaosa jäsenistä on lisäksi sivutoimisia. Tämän vuoksi sidonnaisuuksien seuranta lautakuntien toimesta perustuu ennen muuta jäsenten mahdollisten sidonnaisuuksien tuntemiseen sekä niiden tarvittavaan huomioimiseen lautakunnan toiminnassa.

Velvollisuus toimittaa sidonnaisuuksia koskevat ilmoitukset molemmille lain tarkoittamille tahoille — sosiaali- ja terveysministeriölle sekä asianomaiselle lautakunnalle — asetettaisiin jäsenelle. Koska kyse on tiedoista, jotka koskevat jäsentä hänen ollessaan ehdolla julkiseen tehtävään sekä myöhemmin lautakunnan päätöksentekijänä, on luontevaa edellyttää, että vastuu tietojen toimittamisesta kuuluu jäsenelle itselleen.

Tiedonhallintalain yleissääntely sallisi avata lautakunnille teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin. Tällaisten teknisten ratkaisujen käyttöönotto voisi siten olla myöhemmin mahdollista, ja nämä ratkaisut voisivat silloin osaltaan vaikuttaa siihen, millaisin käytännön toimin jäsenet myöhemmin voisivat täyttää ilmoitusvelvollisuutensa. Tällaisten muutoksien mahdollinen tarve tulisi erikseen harkittavaksi myöhemmin, eikä niiden kustannusvaikutuksia arvioida tämän esityksen taloudellisten vaikutuksien yhteydessä.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Esityksen tarkoittamat muutokset toteutettaisiin valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen ja henkilötöyvuosimäärien puitteissa.

Ehdotetuista muutoksista aiheutuvat kustannukset muodostuisivat rekisterin käyttöönoton edellyttämistä kehittämiskustannuksista sekä rekisteristä aiheutuvista juoksevan luonteisista kustannuksista.

Rekisterin ehdotetun laajentamisen vaatiman kehittämistyön kustannukset ovat kertaluonteisia. Ne aiheutuvat siitä, että nykyisen tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin teknisiä ominaisuuksia kehitetään rekisterin käyttöalan laajenemisen vaatimin tavoin. Kehittämisvaiheessa parhaana ja kustannustehokkaimpana vaihtoehtona on pidetty lautakuntien jäsenten sidonnaisuustietojen rekisteröinnin keskittämistä sosiaali- ja terveysministeriölle. Rekisterin käyttöönotosta johtuvien kehittämiskustannuksien määräksi on arvioitu enintään noin 27 000 euroa.

Rekisteristä aiheutuvat juoksevan luonteiset kustannukset koostuisivat alustakustannuksista sekä muista jatkuvista palveluista (ylläpidosta ja kehittämisestä). Palvelujen kustannukset vaihtelevat vuosittain, kun taas alustakustannukset ovat melko kiinteä kustannuserä. Koska rekisterin käyttö laajenisi oikeusministeriön hallinnonalalta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle, kustannukset jaettaisiin näiden hallinnonalojen välillä. Tämän lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö maksaisi Oikeusrekisterikeskukselle tarvitsemastaan rekisterin käytön teknisestä tuesta.

Oikeusministeriön hallinnonalalle kohdistuvat rekisterin juoksevan luonteiset kustannukset ovat tällä hetkellä noin 43 000 euroa vuodessa. Tämä on arvio vuoden 2022 kustannuksista, mihin sisältyvät alustakustannukset sekä muut jatkuvat palvelut (ylläpito ja kehittäminen). Kun lautakuntien jäsenten tiedot tulevat rekisteriin ja sosiaali- ja terveysministeriö liittyy rekisterin käyttäjiin, vastaavien rekisterin käytöstä aiheutuvien vuosittaisten kustannuksien kokonaismääräksi on arvioitu 50 500 euroa, mikä tulee jaettavaksi rekisteriä käyttävien hallinnonalojen kesken. Järjestelmäkehittämisen kustannukset riippuvat paljolti myös siitä, miten laajoja kehittämistoimia rekisteriin tehdään. Tässä esitettävässä arvioissa on lähtökohtana, että rekisterin toiminnallisuuksia ei merkittävästi muutettaisi. Mikäli lautakunnille esimerkiksi myöhemmin avattaisiin tekninen rajapinta tai katseluyhteys rekisteriin, tämän vaikutus kustannuksiin tulisi erikseen arvioitavaksi. Sosiaali- ja terveysministeriön tarvitseman teknisen käytön tuen on arvioitu maksavan noin 4 000 euroa vuodessa. Teknisen käytön tuen osuudeksi arvioituaun noin 4 000 euroon sisältyy Oikeusrekisterikeskuksen rekisterinpitäjänä sosiaali- ja terveysministeriölle antama tuki, neuvonta ja ohjeistus, mutta ei edellä tarkoitettua järjestelmäkehittämistä tai -ylläpitoa.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Ehdotettavien muutoksien vaikutukset viranomaisten toimintaan ovat kokonaisuudessaan vähäisiä, koska muutokset koskevat rajattuja viranomaistoimintoja ja -menettelyjä. Lautakuntien päätöksenteon avoimuuden vahvistamisen periaatteellinen merkitys on kuitenkin tärkeä.

Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämän nykyisen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin käyttö laajenisi oikeushallinnon ulkopuolelle. Oikeusrekisterikeskus vastaisi edelleen rekisterinpitäjälle kuuluvista tehtävistä. Ehdotuksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö välittäisi hallinnonalaan toimivien lautakuntien jäsenten tiedot rekisteriin, mikä olisi luonteeltaan ensisijaisesti tekninen tehtävä. Näin ollen ei olisi estettä järjestää rekisteröinnin vaatimia toimia myöhemmin myös toisin, mikäli lautakuntien jäsenille — vastaavasti kuin tuomareille — myöhemmin esimerkiksi avattaisiin mahdollisuus viedä tietonsa suoraan rekisteriin.

Nyt ehdotettavan työnjaon mukaan tietojen rekisteriin siirtämisestä aiheutuisi sosiaali- ja terveysministeriölle jonkin verran manuaalista työtä sekä tietojen rekisteröintiin liittyvästä oikeudellisesta arvioinnista johtuvaa työtä, etenkin lautakuntien viisivuotisten toimikausien alkaessa. Samalla vähenisi kansalaisten tarve pyytää ministeriöltä erikseen lautakuntien jäsenten julkisia sidonnaisuustietoja. Näitä tietopyyntöjä tosin tehdään tällä hetkellä melko vähän. Mikäli sidonnaisuustietojen yleisöjulkisuuden vahvistuminen lisäisi yleisön kiinnostusta lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksiin, sosiaali- ja terveysministeriölle ja lautakunnille saattaisi tulla aiempaa enemmän aiheeseen liittyviä yhteydenottoja ja tiedusteluja.

Lautakuntakohtaisten lakien sidonnaisuusilmoituksia koskevien säännöksiä täsmentäminen sekä sidonnaisuustietojen rekisteröinnistä säätäminen selkeyttäisivät sekä sosiaali- ja terveysministeriön että lautakuntien asemaa ja tehtäviä. Se, että kaikki sidonnaisuusilmoitukset lain mukaan jatkossa toimitettaisiin myös asianomaiselle lautakunnalle, tukisi lautakuntien edellytyksiä seurata jäsentensä sidonnaisuuksia.

Lautakunnan jäsenenä toimimisen ei ole tarkoitus rajoittaa henkilön muuta yhteiskunnallista tai ammatillista osallistumista enempää kuin jäsenen riippumattomuuden turvaamiseksi on välttämätöntä. Kun lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien merkitystä arvioidaan, voidaankin joutua sovittamaan yhteen myös eri suuntiin puhuvia näkökohtia. Problematiikka voi soveltuvin osin näyttäytyä vastaavana kuin tuomareilla, joiden kohdalla merkittäviä yhteiskunnallisia intressejä liittyy samaan aikaan sekä välimiestehtävien mahdollistamiseen, että näiden tehtävien rajoista ja valvonnasta huolehtimiseen. Mahdollisuus toimia samanaikaisesti eri tehtävissä saattaa olla

henkilölle tärkeä esimerkiksi kokemuksen kerryttämisen ja oman osaamisen hyödyntämisen näkökulmasta. Selvää kuitenkin on, että muut tehtävät eivät saa vaarantaa lautakunnan jäsenen puolueettomuutta ja riippumattomuutta. Ei ole poissuljettua, että sidonnaisuustietojen yleisöjulkisuuden vahvistuminen eri syistä välillisesti suosisi sellaisten henkilöiden valikoitumista jäseniksi, joilla muita tehtäviä on vähän. Tällainen kehityskulku olisi omiaan helpottamaan sidonnaisuuksien arviointia sekä niiden huomioimista lautakunnissa, mutta saattaisi joissain tapauksissa vähentää kokeneiden ja monipuolisesti aktiivisten henkilöiden halua toimia lautakunnan jäsenenä. Tämä olisi menetys lautakuntien näkökulmasta, ja jäsenyydestä kieltäytyvät henkilöt menettäisivät mahdollisuuden laajentaa osaamistaan lautakunnan toimintaan osallistumalla.

Ehdotettu sidonnaisuustietojen rekisteröinti lisäisi lautakuntien toiminnan avoimuutta ja olisi omiaan vahvistamaan kansalaisten luottamusta lautakuntiin.

4.2.3 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.3.1 Vaikutukset kansalaisten asemaan yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan

Ehdotetut muutokset parantaisivat kansalaisten tiedonsaantia lautakuntien jäsenten mahdollisista sidonnaisuuksista. Julkisuuden lisääntyminen tukisi julkisuuslain edellyttämällä tavalla myös kansalaisten toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia: kansalainen voisi saamiensa tietojen perusteella muodostaa vapaasti mielipiteensä lautakuntien toiminnasta sekä hyödyntää tietoja etujensa ja oikeuksiensa valvomisessa, esimerkiksi hakiessaan muutosta lautakunnalta saamaansa päätökseen. Koska sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin käyttö olisi helppoa, kansalaiset tai esimerkiksi kansalaisjärjestöt voisivat halutessaan seurata rekisteriä myös säännöllisesti. Tietojen luovuttamisen piiristä rajattaisiin entiseen tapaan salassa pidettävät tiedot sekä henkilötunnus. Lisäksi säädettäisiin nimenomaisesti siitä, että tietoa rekisteröidyn luottamus- tai hallintotehtävästä tai muusta tehtävästä asunto-osakeyhtiön, keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön tai asumisoikeusyhteisön hallintoelimessä tai varhaiskasvatukseen taikka esi- tai perusopetukseen liittyvässä toiminnassa ei luovutettaisi yleisölle. Ottaen huomioon se, että viimeksi tarkoitetut tiedon luovutusrajoitukset koskevat seikkoja, joilla useimmiten on liittymä rekisteröidyn asumiseen tai hänen lastensa varhaiskasvatukseen tai koulunkäyntiin, rajoitusten katsotaan olevan perusteltuja rekisteröidyn yksityiselämän suojan kannalta ja rekisterin tarkoitukseen nähden. Mainittuihin tietoihin voisivat yleensä soveltua myös julkisuuslaissa säädetyt salassapitoperusteet, joiden soveltaminen kuitenkin edellyttää tapauskohtaista harkintaa. Nämä seikat huomioiden yleisöjulkisuuden rajoittamista tältä osin voidaan pitää selkeyttävänä ja perusteltuna ratkaisuna.

4.2.3.2 Vaikutukset jäsenten yksityiselämän suojaan

Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksistaan ilmoittamat tiedot saa nykyisin sosiaali- ja terveysministeriöltä erikseen pyytämällä siltä osin kuin tiedot eivät ole salassa pidettäviä. Yleisön tiedonsaantioikeus rajoittaa näin ollen jo tällä hetkellä julkisuuslain nojalla jäsenten yksityiselämän suojaa. Ehdotettu rekisteri tarjoaisi kuitenkin yleisölle nykyistä olennaisesti helpomman pääsyn näihin ennestään julkisiin tietoihin, mikä huomattavasti madaltaisi suuren yleisön kynnystä tutustua tietoihin. Tietojen tosiasiallinen julkisuus voisi lisääntyä merkittävästi, mikä on myös esityksen tavoitteena.

Vaikka sidonnaisuustietojen julkisuuden oikeudelliset perusteet eivät muutu — muilta osin kuin ehdotettavan lain 4 §:n 2 momenttiin ehdotettavien nimenomaisten luovutusrajoitusten osalta —, yleisöjulkisuuden vahvistuminen olisi lautakuntien ja niiden jäsenten näkökulmasta uusi tilanne. Ei ole poissuljettua, että tietojen lisääntynyt julkisuus yksittäistapauksissa johtaisi esimerkiksi erilaisiin kansalaisten yhteydenottoihin, jotka ainakin satunnaisesti voisivat kohdistua

myös niihin jäseniin, joiden yhteystiedot esimerkiksi heidän työtehtäviensä vuoksi ovat julkisesti saatavilla. Suoraan jäseniin kohdistuvan kansalaispalautteen tai muiden vastaavien yhteydenottojen voitaneen kuitenkin olettaa jäävän pääosin satunnaiseksi.

Tietoja voisi yleisessä tietoverkossa hakea vain yksittäisinä hakuina käyttäen hakuperusteena henkilön nimeä. Tämä vastaa tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain sääntelyä sekä perustuslakivaliokunnan yleisessä tietoverkossa julkaistaville rekistereille asettamia vaatimuksia. Annettavassa laissa säädettäisiin myös tietojen rekisteristä poistamisesta lakisääteisessä määräajassa. Rekisteröitävät tiedot määriteltäisiin tarkasti rekisteristä annettavassa laissa. Sidonnaisuuksien määrittely nojautuisi lisäksi valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin sääntelyyn. Lisäksi rekisteröidyn asemaa ja oikeuksia turvaisi tietosuojaa koskeva yleinen sääntely.

Kun tieto luovutetaan yleisen tietoverkon kautta, se on kenen tahansa verkon käyttäjän saatavissa eikä rekisterinpitäjä voi varmistua luovutuksensaajan oikeudesta henkilötiedon käyttämiseen. Tämä merkitsee poikkeusta julkisuuslakiin nähden, mistä säädettäisiin vastaavasti kuin voimassa olevassa tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterissä annettussa laissa.

4.2.3.3 Muut vaikutukset

Muita vaikutuksia ei ole tunnistettavissa. Esityksellä ei siten katsota olevan vaikutuksia esimerkiksi yhdenvertaisuuteen, sukupuolten tasa-arvoon tai eri ikäryhmien asemaan. Esityksen kohde huomioiden esimerkiksi ympäristövaikutuksia ei myöskään ole.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Tarvittavien lainsäädäntötoimien arviointi

Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen toteaa päätöksessään OKV/719/1/2019 voimassa olevan lainsäädännön jättävän epäselväksi, mille taholle toimeentuloturvan muutoksenhakulautakuntien jäsenet antavat sidonnaisuusilmoituksensa ja mistä jäsenten sidonnaisuuksista kiinnostunut kansalainen voi saada näistä tietoa. Nykyinen sääntely ei myöskään riittävästi toteuta avoimuutta, vaikka sidonnaisuuksien selvittämisen nimenomaisena tavoitteena on ollut lisätä muutoksenhakulautakuntien toiminnan läpinäkyvyyttä sekä kansalaisten luottamusta lautakuntiin. Erilaisten sekaannuksien vaaraa lisää tällä hetkellä myös se, että lautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoitusten osalta noudatettava menettely poikkeaa tuomioistuinlaitoksen sidonnaisuuksien rekisteröinnistä. Apulaisoikeuskansleri esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö ryhtyisi näiden seikkojen korjaamiseksi tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin.

Apulaisoikeuskanslerin kannanoton perusteella vähimmäisvaatimuksena näyttäytyy se, että kansalainen saisi selkeän tiedon siitä, mistä hän saa tietoa lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksista. Näin olisi lähtökohtaisesti ainakin silloin, kun soveltuva menettely ilmenee laista.

Muutoksenhakulautakuntia koskevia lakeja voidaan ensinnäkin täsmentää sen osalta, mille taholle jäsenet antavat sidonnaisuusilmoituksensa. Mikäli tietojen erillisestä rekisteröinnistä ei säädettäisi, tulisi pohdittavaksi, mitä sääntelyä ilmoitusten nykyisen säilyttämisen käytäntö mahdollisesti vaatisi tuekseen ja miten kansalaisia parhaiten informoitaisiin siitä, että lautakuntien jäsenten julkiset sidonnaisuustiedot saa sosiaali- ja terveysministeriöltä kirjallisesti pyytämällä. Lautakuntakohtaisiin lakeihin voitaisiin tässä tarkoituksessa lisätä esimerkiksi informatiivinen viittaus julkisuuslakiin sekä maininta siitä, että tietopyynnöt osoitetaan sosiaali- ja terveysministeriölle. Noudatettavasta käytännöstä voitaisiin myös eri tavoin tiedottaa.

Apulaisoikeuskansleri nostaa kuitenkin esiin myös sen, että julkisuuslain mukaiset kansalaisen oikeudet ja viranomaisen velvollisuudet, samoin kuin sidonnaisuusilmoitusten tavoitteet, puoltaisivat kansalaisten tiedonsaannin järjestämistä mahdollisimman vaivattomaksi. Tiedonsaannin tehostuminen lisäisi avoimuutta ja vahvistaisi kansalaisten informaatioon nojautuvia toiminta- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Se, että lautakuntien jäsenten sidonnaisuustiedot rekisteröitäisiin yleisessä tietoverkossa käytettävään rekisteriin, ei ainoastaan selkeyttäisi nykyistä käytäntöä — kuten nykyisen menettelyn lakisäätteiseksi saattaminen — vaan helpottaisi ja nopeuttaisi merkittävästi kansalaisten tiedonsaantia. Myös eri käytännöistä johtuvat sekaannukset väistyisivät, kun tuomioistuinten ja muutoksenhakulautakuntien sidonnaisuustiedot keskitettäisiin samaan rekisteriin.

Apulaisoikeuskanslerin lainsäädännön kehittämisen osalta esittämän toimeksiannon toteuttamiseksi katsotaan tämän vuoksi olevan perusteltua säätää tarkoitettujen muutoksenhakulautakuntien sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnistä samaan yleiseen tietoverkkoon sijoittuvaan rekisteriin, jota tuomioistuinlaitos käyttää.

Rekisteröintiä koskevien tietosuojakysymyksiä luonne ei rekisterin laajentumisen johdosta olennaisesti muutu. Voidaankin lähteä siitä, että lautakuntien jäsenten yksityiselämän suoja turvataan rekisteröinnissä samalla tavoin kuin tuomioistuinlaitoksen rekisteröityjen osalta tällä hetkellä.

5.2 Rekisteröinnin piiriin tulevat lautakunnat

Apulaisoikeuskansleri on kantelun johdosta antamassaan päätöksessä OKV/719/1/2019 tarkastellut sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivia muutoksenhakulautakuntia koskevaa lainsäädäntöä. Sidonnaisuuksien ilmoittamiseen ja sidonnaisuustietojen laissa säädetyn julkisuuden toteutumiseen liittyvät kysymykset koskevat lisäksi samalla hallinnonalalla toimivaa liikenne- ja potilasvahinkolautakuntaa. Liikenne- ja viestintävaliokunta on, ehdottaessaan sidonnaisuusilmoituksia koskevan säännöksen ottamista liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annettuun lakiin, todennut olevan erittäin tärkeää kiinnittää erityistä huomiota lautakunnan työhön osallistuvien sidonnaisuuksien ja puolueettomuuden selvittämiseen (LiVM 45/2018).

Vaikka liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan ratkaisut ovat suositusluonteisia, eikä lautakunta näin ollen ole varsinainen muutoksenhakulautakunta, sen oikeussuojatehtävä rinnastuu olennaisissa suhteissa muutoksenhakulautakuntiin: kansalaiset pyytävät lautakunnalta ratkaisusuositusta saattaakseen korvausasiansa puolueettoman ja riippumattoman tahon uudelleen käsiteltäväksi. Kansalaisten intressi saada tietoa myös tämän lautakunnan jäsenten mahdollisista sidonnaisuuksista samoin kuin perusteet toteuttaa avoimuutta ovat siten samat kuin varsinaisissa muutoksenhakulautakunnissa. Sidonnaisuuksien rekisteröinti on näin ollen perusteltua järjestää liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan osalta samoin kuin sosiaalivakuutuksen muutoksenhakulautakuntien osalta, mikä myös kansalaisen näkökulmasta olisi selkeintä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluva opintotuen muutoksenhakulautakunta ratkaisee ensimmäisenä valitusasteena Kansaneläkelaitoksen antamiin opintotukea tai koulumatkatukea koskeviin päätöksiin kohdistuvat valitukset. Muutoksenhakulautakunnan päätöksiin haetaan muutosta vakuutusosikeudelta, ja sen asema sosiaalivakuutuksen muutoksenhakujärjestelmässä vastaa siten sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien muutoksenhakulautakuntien asemaa. Koska opintotuen muutoksenhakulautakunnasta annettuun lakiin (1080/2012) ei kuitenkaan sisälly säännöksiä lautakunnan jäsenten sidonnaisuusilmoituksista, sääntelyn mahdollista kehittämistä on tältä osin perusteltua arvioida erikseen kokonaisuutena,

eikä tähän esitykseen sisälly opintotuen muutoksenhakulautakuntaa koskevia ehdotuksia. Sosiaali- ja terveysministeriö on tämän esityksen valmistelun aikana ollut asiasta yhteydessä opetus- ja kulttuuriministeriön.

5.3 Rekisterin toteuttamisen vaihtoehtoista

Rekisterin toteuttamisen teknisinä vaihtoehtoina nähtiin valmistelussa joko se, että lautakuntien jäsenten tiedot tulisivat osaksi tuomioistuinlaitoksen olemassa olevaa sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriä tai se, että lautakuntia varten luotaisiin oma rekisteri. Kumpi tahansa näistä toteuttamistavoista palvelisi esityksen keskeisiä tavoitteita eli avoimuuden lisäämistä ja yleisön tiedonsaannin parantamista. Se, mikä vaihtoehto asetettaisiin etusijalle, nähtiinkin valmistelussa ensisijaisesti tarkoituksenmukaisuuskysymyksenä. Valittu tekninen ratkaisu tosin määrittelee osaltaan, millaiseksi rekisterinpidon oikeudellinen perusta muodostuu.

Lautakuntien jäsenten sidonnaisuustietojen liittämistä osaksi tuomioistuinlaitoksen käytössä olevaa rekisteriä puoltavat sidonnaisuuksien rekisteröinnin yhteneväinen tarkoitus lautakunnissa ja tuomioistuimissa, palvelun suuntautuminen samalle rajaamattomalle käyttäjäkunnalle sekä yhtenäisen rekisterin selkeys käyttäjien kannalta. Myös lautakuntien jäsenten verraten vähäinen määrä puoltaa käytännön näkökohtana rekisteröinnin keskittämistä, jolloin myös ylläpitokustannukset kohdistuisivat vain yhteen rekisteriin. Tarkoitetuissa lautakunnissa jäseniä on tällä hetkellä alle 200. Erillisen rekisterin kehittämistä pidettiin myös tästä syystä tarpeettomana.

Oikeusrekisterikeskus jatkaisi yleisen tietosuoja-asetuksen tarkoittamana rekisterinpitäjänä, toimien myös rekisterin teknisenä pääkäyttäjänä. Yleinen tietosuoja-asetus sallii määrittellä rekisterinpitäjän kansallisessa laissa, koska rekisteröinnin tarkoituksesta ja keinoista säädettäisiin kattavasti laissa. Sosiaali- ja terveysministeriön tehtävä lautakuntien jäsenten tietojen rekisteriin siirtämisessä olisi ensisijaisesti tekninen. Yhteisrekisterin pitämisestä säätämiselle ei siten ole oikeudellisia eikä myöskään käytännöllisiä perusteita.

Valmistelussa esillä on ollut myös se vaihtoehto, että lautakunnat veisivät jäsentensä tiedot rekisteriin. Rekisterin käytön keskittämistä on kuitenkin pidetty tarkoituksenmukaisimpana ratkaisuna, ainakin rekisterin käyttöönottovaiheessa.

Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, että rekisterien avaamisessa yleiseen tietoverkkoon käytetään huolellista harkintaa. Lautakuntien jäsenten sidonnaisuustietojen rekisteröinti olisi siten mahdollista järjestää laissa myös muunlaisessa muodossa. Yleisölle avoimen sähköisen rekisterin käyttöönottoa ehdotetaan sen mahdollistaman tehokkaan julkisuuden vuoksi, jota on pidettävä asian luonteen vuoksi perusteltuna, ottaen huomioon myös se, että tuomioistuinlaitoksen käytössä jo on vastaava rekisteri, jonka asema yleisölle avoimena tietolähteenä on vakiintunut.

6 Lausuntopalaute

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi 20.6.2022 julkaistulla lausuntopyyntöllä lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi Oikeusrekisterikeskuksen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen liittyviksi laeiksi (diarinro VN/6884/2021). Lausuntoaika oli 20.6.—16.8.2022. Lausuntoja saapui määräaikaan mennessä yhteensä 28 kappaletta. Määräajan jälkeen sosiaali- ja terveysministeriölle saapui vielä yksi lausunto. Yhteensä lausuntoja annettiin näin ollen 29. Kaikki lausunnot löytyvät STM:n hankeikkunasta osoitteesta <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM039:00/2021> kohdasta ”Asiakirjat”.

Lausunnon antoivat seuraavat tahot:

- Akava ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Etelä-Karjalan käräjäoikeus
- Finanssiala ry
- Helsingin hallinto-oikeus
- Kansallisarkisto
- Kanta-Hämeen käräjäoikeus
- Korkein hallinto-oikeus
- Liikenne- ja potilasvahinkolautakunta
- Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry
- Oikeuskanslerinvirasto
- Oikeusministeriö
- Oikeusrekisterikeskus
- Pirkanmaan käräjäoikeus
- SAK ry
- STTK ry
- Suomen Lakimiesliitto ry – Finlands Juristförbund rf
- Suomen Lääkäriliitto ry
- Suomen Vakuutuslääkärien Yhdistys ry
- Suomen Yrittäjät ry
- Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC rf
- Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta
- Tietosuojavaltuutettu
- Tuomioistuinvirasto
- Turun hallinto-oikeus

- Turun hovioikeus
- Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta
- Vakuutusosikeus
- Varsinais-Suomen kärjäoikeus

Lausunnon toimittaneista tahoista 21 ilmoitti kannattavansa esitystä ja sen tavoitteita tai että esitykseen ei ole huomauttamista. Esitetyn rekisteröinnin katsottiin edistävän lautakuntien päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä voivan vahvistaa kansalaisten luottamusta päätöksentekojärjestelmään. Näitä tavoitteita pidettiin tärkeinä. Viisi lausunnon toimittanutta tahoa ilmoitti, että ei lausu esityksestä. Kolme lausunnonantajaa arvioi esitystä erityisesti tietyistä näkökulmista: tietosuojavaltuutetun ja oikeusministeriön lausunnoissa esitystä arvioitiin erityisesti henkilötietojen suojaa, tietojen luovuttamista ja tietojen julkisuutta koskevilta osin, miltä osin esitettiin eräitä lisäys- ja täsmennystoiveita. Kansallisarkisto esitti perusteluihin arkistolaikiin kohdistuvaa lakiviittausta.

Vaikka esitystä ja sen tavoitteita erittäin laajasti kannatettiin — eikä kukaan lausunnonantajista vastustanut esitystä —, monissa lausunnoissa korostettiin rekisteröitävien yksityiselämän suojan turvaamisen tärkeyttä rekisteristä säädettäessä. Oikeuskanslerinviraston mukaan säännöksiä tulisi vielä arvioida sen kannalta, onko tietojen luovuttamisesta julkisessa tietopalvelussa tarpeen säätää erikseen sekä perustella tältä osin omaksuttava ratkaisu. Oikeuskanslerinvirasto ja tietosuojavaltuutetun toimisto nostivat esiin sen, että esitysluonnokseen ei sisälly erityissääntelyä henkilötietojen säilytysajoista. Esitysluonnoksen perustuslainmukaisuutta ja säätämisyjärjestystä koskevan luvun todettiin vaativan vielä täydentämistä. Muutoin tietosuojavaltuutetun toimisto totesi esitysluonnoksessa kiinnitetyn verrattain kattavasti, selkeästi ja asianmukaisesti huomiota henkilötietojen käsittelyä koskeviin näkökohtiin, kuten sääntelyn suhteeseen EU:n yleisen tietosuojasetuksen sallimaan kansalliseen sääntelyliikkumavaraan. Myös oikeusministeriö piti käsittelyperusteen ja kansallisen liikkumavaran alan kuvaamista onnistuneena. Oikeusministeriö esitti lisäksi jatkovalmistelussa harkittavaksi, olisiko esitykseen aiheellista lisätä lausuma perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämisestä.

Muutamissa lausunnoissa tuotiin esiin yksilöityä pohdintaa esitetyn rekisterin vaikutuksesta lautakuntien jäsenten yksityiselämän suojaan sekä heidän valikoitumiseensa. Suomen Vakuutuslääkärien Yhdistys ry ja Suomen Lääkäriliitto ry toivat esiin huolen siitä, että rekisterin mukanaan tuoma tehokas julkisuus saattaisi olla omiaan vähentämään lääkärin halua toimia lautakuntien jäsenenä, mikäli rekisteröinti herättäisi heissä huolta heidän yksityisyyden suojastaan tai ääritapauksessa jopa henkilökohtaisesta turvallisuudestaan. Tältä osin lausunnoissa viitattiin erilaisen häirinnän ja uhkailun — vakavimmillaan jopa vainoamisen tai ns. maalittamisen — riskiin. Tällaisia vakuutuslääkäreihin kohdistuneita yhteydenottoja on esiintynyt. Olisi menetys, mikäli muutos vähentäisi lääkärin halua toimia lautakunnissa tai osallistua muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan, koska monipuolinen lääketieteellinen ammatillinen kokemus sekä muu yhteiskunnallinen osallistuminen, esimerkiksi yhdistyksissä ja järjestöissä, tukee vakuutuslääketieteelliseen päätöksentekoon osallistuvan lääkärin osaamisen kehittymistä. Molemmat yhdistykset pitivät tärkeänä varmistaa, että julkisesta sähköisestä rekisteristä ei ole mahdollista saada selville rekisteröidyn henkilötunnusta tai hänen kotiosoitettaan, esimerkiksi taloyhtiön hallituspaikkaa koskevan tiedon perusteella.

Missään lausunnossa ei vastustettu esityksen perusratkaisua siitä, että esityksessä tarkoitettujen lautakuntien jäsenten sidonnaisuustiedot liitettäisiin samaan sähköiseen rekisteriin, jota tuomio-

istuinalaitos tällä hetkellä käyttää. Tuomioistuinvirasto tosin totesi, että tuomioistuinalaitos erottuu voimassa olevassa laissa selvemmin omana kokonaisuutenaan, mikä osaltaan korostaa nykyisen sääntelyn liittyvää tuomioistuinten ja tuomareiden riippumattomuuden ja puolueettomuuden turvaamiseen. Tuomioistuinvirasto — samoin kuin kaikki muut tästä kysymyksestä lausuneet — arveli tästä huolimatta, että esityksen mukainen rekisteri olisi tarkoituksenmukainen tapa järjestää lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinti. Sidonnaisuuksia ja sivutoimia koskevien tietojen keskittämistä yhteen internetin rekisteriin pidettiin selkeänä ja luontevana toteuttamistapana.

Useissa lausunnoissa katsottiin, että Oikeusrekisterikeskuksen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri ei olisi onnistunut nimi rekisterille. Nimi ei tässä muodossa kuvaaisi rekisterin sisältöä, sen käyttötarkoitusta tai rekisteröitäviä tahoja. Se saattaisi siksi hankaloittaa rekisterin löytämistä yleisön kannalta. Yhdessä lausunnossa esitettiin, että rekisterin nimessä säilytettäisiin viittaus tuomareihin tai tuomioistuimiin. Lausuntoihin sisältyi myös kaksi ehdotusta rekisterin nimeksi: lainkäytön sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri tai pelkkä sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri.

Lausunnoissa esitettiin lisäksi eräitä yksityiskohtaisempia huomioita ja ehdotuksia.

Tietojen luovuttamista koskevaa 4 §:ää ja sen perusteluja on lausuntojen johdosta selkeytetty ja tarkennettu. Säännöksen rakennetta on muokattu ja siihen on lisätty eräitä nimenomaisia tietojen luovutusrajoituksia. Luovutusrajoitukset koskisivat rekisteröidyn henkilötunnuksen sekä eräiden muiden säännöksessä yksilöityjen tietojen luovuttamista. Muun muassa tieto rekisteröidyn tehtävästä asunto-osakeyhtiölaissa tarkoitettuna asunto-osakeyhtiön hallintoelimessä voitaisiin luovuttaa vain niille samassa pykälässä määritellyille tahoille, joilla on oikeus saada rekisteröityä koskevaa salassa pidettävää tietoa. Rekisteröidyn henkilötunnusta ei voimassa olevan sääntelyn mukaan luovuteta yleisölle eikä näin tehtäisi myöskään esityksen mukaan. Henkilötunnusta koskeva luovutusrajoitus on kuitenkin saadun palautteen johdosta kirjoitettu selkeämmäksi. Lainkohdan perusteluihin on lisätty maininta julkisuuslaissa säädettyjen salassapitoperusteiden soveltumisesta sekä perustelut sille, miksi rekisteristä ei ehdoteta säädettävän erikseen julkisena tietopalveluna. Lain 5 §:ään on lisätty erityissäännös henkilötietojen säilytysajasta.

Rekisterin nimeksi on jatkovalmistelussa päädytty esittämään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriä. Koska muuta vastaavaa kansallista rekisteriä ei ole, nimeä voitaisiin pitää riittävän yksilöivänä. Näin rekisterin nimi kuvaaisi sen sisältöä ilman että rekisterinpitäjän asema perusteettomasti korostuisi rekisterin nimessä. Rekisterin piiriin kuuluisi myös muita kuin tuomioistuinalaitoksen palveluksessa olevia, joten ei voida pitää riittävänä viitata rekisterin nimessä yksinomaan tuomareihin tai tuomioistuinalaitokseen. Myös lainkäytön käsite viittaa ensisijaisesti tuomioistuimiin, erityistuomioistuimet mukaan lukien, joihin muutoksenhakulautakuntia ei lueta. Rekisteriin piiriin ehdotettava liikenne- ja potilasvahinkolautakunta taas ei ole varsinainen muutoksenhakulautakunta, koska sen päätökset ovat suositusluonteisia, mistä johtuen rekisterin nimeen ei ehdoteta kokoavaksi käsitteeksi muutoksenhakulautakuntaa, jota muuten voitaisiin käyttää tuomioistuinalaitoksen rinnalla.

Tuomioistuinviraston lausunnon johdosta esitykseen on lisätty viittaus tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä säätämisen tavoitteisiin sekä maininta siitä, että rekisteröinnin tavoitteet eivät ehdotettavan lain myötä muuttuisi. Kansallisarkiston ehdottama informatiivinen viittaus arkistolain soveltumiseen yleislakina on lisätty 5 §:n perusteluihin. Oikeusrekisterikeskuksen lausunnon johdosta sosiaali- ja terveysministeriöltä rekisterimerkinnöissä vaadittavasta huolellisuudesta lausutaan esityksessä aiempaa täsmällisemmin. Muualla lainsäädännössä esiintyviä viittauksia tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annettuun lakiin ei ole tässä yhteydessä muutettu, koska ehdotettavassa voimaantulosäännöksessä säädettäisiin, että viittaukset nykyistä rekisteriä koskevaan lakiin kohdistuisivat jatkossa rekisteristä annettavaan

uuteen lakiin. Sivutoimiluvan myöntämisen osalta ilmoitusvelvollisuus kohdistuisi myös jatkossa sivutoimiluvan myöntäneeseen tuomioistuimeen. Tätä ei ole muutettu, koska on katsottu ilmoittamisen voivan edelleen tapahtua keskitetysti tarkoitetuissa tilanteissa, joissa tuomioistuinten tiedoilla on tieto rekisteriin merkittävästä tiedosta.

Esityksen perustuslainmukaisuutta ja säätämisyjärjestystä koskevaa lukua on täydennetty.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä

1 §. Rekisterinpitäjä ja rekisterin tarkoitus. Pykälässä säädettäisiin, että Oikeusrekisterikeskus toimisi ehdotettavan sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin rekisterinpitäjänä. Oikeusrekisterikeskus vastaa voimassa olevan lainsäädännön mukaan tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin ylläpidosta, ja jatkaisi EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa tarkoitettuna rekisterinpitäjänä sen korvaavan rekisterin osalta.

Lisäksi pykälässä säädettäisiin rekisterin tarkoituksesta. Tuomioistuinlaitoksen osalta rekisterin tarkoituksena olisi nykyiseen tapaan toteuttaa tuomareiden sidonnaisuuksien ja sivutoimien, tuomioistuinten asiantuntijajäsenten ja käräjäoikeuden lautamiesten sidonnaisuuksien sekä esittelijöiden sivutoimien julkisuutta. Rekisteröitävien piirin laajentuessa ehdotuksen mukaan säädettäisiin, että rekisterin tarkoituksena on lisäksi toteuttaa sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan, työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan ja liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan jäsenten sidonnaisuuksien julkisuutta. Tavoitteena on samalla lisätä avoimuutta ja vahvistaa luottamusta tuomioistuinlaitokseen ja muutoksenhakuviranomaisiin.

2 §. Ilmoitusvelvollisuus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin sidonnaisuuksia, sivutoimia ja sivutoimilupia sekä sivutoimipalkkioita koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälän 1 momentin ilmoitusvelvollisten luettelon 4 kohtaan lisättäisiin muutoksenhakulautakuntien jäsenet. Muuten 1 momentti vastaisi tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain 2 §:n 1 momenttia. Muutoksenhakulautakuntien jäsenillä tarkoitettaisiin sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan jäseniä sekä heihin rinnastettavia liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan jäseniä. Jäsenillä tarkoitettaisiin kaikkia kyseisten lautakuntien jäseniä, riippumatta esimerkiksi siitä, toimivatko he lautakunnassa varsinaisena vai varajäsenenä, pää- vai sivutoimisesti tai millä nimikkeellä he lautakunnassa toimivat (esimerkiksi puheenjohtajana, lääkärijäsenenä tai lakimiesjäsenenä). Tarkoitettujen lautakuntien jäsenten tulisi valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin ja lautakuntia koskevien lakien mukaan täyttää ilmoitusvelvollisuutensa ennen tehtävään nimittämistä, sidonnaisuuksien muuttuessa tehtävän aikana sekä myös muutoin sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan pyytäessä selvitystä sidonnaisuuksista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että muutoksenhakulautakunnan jäsen ilmoittaa tiedot sosiaali- ja terveysministeriölle. Muilta osin pykälän 2 momentti vastaisi tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain 2 §:n 2 momenttia. Tuomioistuinlaitoksen palveluksessa olevat ilmoitusvelvolliset ilmoittaisivat tietonsa näin ollen nykyiseen tapaan Oikeusrekisterikeskukselle, mikä voisi tapahtua merkitsemällä tiedot teknisen rajapinnan avulla sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin. Pykälän sääntely ei sulje pois sitä, että myös lautakunnan jäsen voisi ilmoittaa tietonsa merkitsemällä ne sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin. Tähän tarvittavaa teknistä rajapintaa ei kuitenkaan ainakaan vielä tässä vaiheessa suunnitella avattavaksi lautakuntien jäsenille, jolloin tämä ei olisi käytännössä mahdollista. Sosiaali- ja terveysministeriö

siirtäisi lautakuntien jäsenten tiedot sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin. Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi tietoja rekisteriin merkitessään noudattaa asianmukaista huolellisuutta, jotta rekisteriin tehdään tarpeelliset merkinnät tietojen oikeaksi välittämiseksi, huomioiden rekisterinpitäjän asettamat tekniset vaatimukset sekä tietojen salassapitoa koskeva sääntely.

3 §. Rekisteriin merkittävät tiedot. Pykälässä yksilöitäisiin rekisteriin merkittävät tiedot. Pykälä vastaisi muuten tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain 3 §:ää, mutta siihen tehtäisiin eräitä lisäyksiä sen vuoksi, että muutoksenhakulautakuntien jäsenet tulisivat rekisteröinnin piiriin: pykälän 1 momenttiin lisättäisiin muutoksenhakulautakuntien jäsenet henkilöryhmäksi, jonka sidonnaisuudet rekisteröidään. Pykälän 2 momenttiin puolestaan lisättäisiin vaihtoehtoisesti rekisteröitäväksi tiedoksi tiedot siitä muutoksenhakulautakunnasta, jossa ilmoitusvelvollinen työskentelee. Voimassa olevan lain vastaavassa pykälässä todetaan henkilötunnuksen osalta, että henkilötunnus ei ole julkinen tieto. Tämä maininta poistettaisiin, koska tietojen luovuttamista koskevat säännökset annettaisiin tämän lain 4 §:ssä.

Rekisteriin merkittäisiin siten tiedot tuomarin, tuomioistuimen asiantuntijajäsenen, käräjäoikeuden lautamiehen ja muutoksenhakulautakunnan jäsenen sidonnaisuuksista sekä tuomarille ja tuomioistuimen esittelijälle myönnettyistä sivutoimiluvuista ja sivutoimista saaduista tuloista. Rekisteriin merkittäisiin lisäksi asianomaisen henkilön nimi, virka- tai tehtävänimike, tiedot siitä tuomioistuimesta tai muutoksenhakulautakunnasta, jossa hän työskentelee, sekä sivutoimen ja muun kuin taloudellisen sidonnaisuuden alkamis- ja päättymispäivä. Samoin kuin nykyisin, rekisteriin voitaisiin teknisistä syistä merkitä myös henkilötunnus. Tämän tarve pakollisena taustatietona perustuu samoihin syihin kuin nykyisen tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin osalta eli henkilöiden riittävään yksilöintiin sekä oikeushallinnon tietojärjestelmien yhteensovittamiseen. Kuten tälläkin hetkellä, kaikki tässä lainkohdassa säädetty tiedot merkittäisiin rekisteriin, mutta rekisteristä luovutettaisiin vain julkisia tietoja, ellei oikeudesta salassa pidettävän tiedon saamiseen ole erikseen säädetty. Henkilötunnuksen sekä eräiden muiden tietojen osalta lain 4 §:ssä säädetäisiin nimenomaisista luovutusrajoituksista.

4 §. Rekisteritietojen julkisuus ja luovuttaminen. Pykälässä säädetäisiin rekisteritietojen julkisuudesta ja luovuttamisesta. Pykälä vastaisi keskeisiltä osin tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain 4 §:ää. Pykälää kuitenkin täsmennettäisiin henkilötunnuksen luovutusrajoituksen osalta ja siihen lisättäisiin säännökset eräistä uusista, yksilöidyistä tietojen luovutusrajoituksista rekisteröidyn yksityiselämän suojaamiseksi. Lisäksi pykälään lisättäisiin säännökset muutoksenhakulautakuntien jäseniä koskevien salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta. Pykälässä huomioitaisiin myös rekisterin uusi nimi.

Jokaisella olisi 1 momentin mukaan oikeus saada tieto rekisteriin merkityistä tiedoista siltä osin kuin ne eivät ole salassa pidettäviä tai pykälän 2 momentissa ei erikseen toisin säädetä. Tiedot voisivat olla salassa pidettäviä erityislainsäädännön tai yleislainsäädännön nojalla. Käytännössä merkityksellisiä olisivat etenkin julkisuuslain 24 §:ssä säädetty salassapitoperusteet ja näistä erityisesti yksityiselämää ja yksityisyyttä suojaavat salassapitoperusteet. Näiden soveltuminen yksittäisiin rekisteriin merkittäviin tietoihin perustuisi mainitun lain mukaiseen tapauskohtaiseen harkintaan, mitä käytännössä käytettäisiin tietoja rekisteriin merkittäessä. Salassa pidettävät sekä luovutusrajoitusten kohteena olevat tiedot merkittäisiin rekisteriin siten, että niiden näkyminen teknisesti estettäisiin muille kuin niille tahoille, joiden osalta pykälän 3 momentissa erikseen säädetäisiin oikeudesta saada eräitä tietoja salassapitosäännösten estämättä. Julkisuuslaki soveltuu myös tällä hetkellä yleislakina tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin (HE 224/2014 vp, s. 27).

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin erikseen siitä, että rekisteröidyn henkilötunnus voidaan luovuttaa ainoastaan niille tahoille, joilla pykälän 3 momentin mukaan on oikeus saada rekisteröityä koskevia tietoja salassapitosäännösten estämättä. Säännös tarkoittaisi sitä, että rekisteröidyn henkilötunnus voidaan luovuttaa vain tarkoitetuille tahoille ja se voidaan luovuttaa näille tahoille vain rekisteröidyn yksilöimiseksi. Lisäksi pykälän 2 momenttiin sisältyisi eräitä tietoja koskevia nimenomaisia luovutusrajoituksia rekisteröidyn yksityiselämän suojaamiseksi. Tieto rekisteröidyn luottamus- tai hallintotehtävästä tai muusta tehtävästä asunto-osakeyhtiölaissa (1599/2009) tarkoitetun asunto-osakeyhtiön tai keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön hallintoelimessä, asumisoikeusasunnoista annetussa laissa (393/2021) tarkoitetun asumisoikeusyhteisön hallintoelimessä, varhaiskasvatuslaissa (540/2018) tarkoitettuun varhaiskasvatukseen liittyvässä toiminnassa tai perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettuun esi- tai perusopetukseen liittyvässä toiminnassa voitaisiin luovuttaa ainoastaan niille tahoille, joilla pykälän 3 momentin mukaan olisi oikeus saada rekisteröityä koskevia tietoja salassapitosäännösten estämättä. Edellä luetellut tiedot luovutettaisiin näille tahoille sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi. Ehdotettavaa, kyseisten yksilöityjen tietojen luovuttamista kategorisesti rajoittavaa säännöstä pidetään perusteltuna rekisteröidyn ja hänen perheensä yksityisyyden suojaamiseksi sekä rekisteröidyn aseman selkeyttämiseksi, vaikka samojen tietojen luovuttamisesta mitä todennäköisimmin pääsääntöisesti pidättäydyttäisiin myös julkisuuslain mukaisessa tapauskohtaisessa arvioinnissa. Luovutusrajoitusten kohteena olevien tietojen voidaan katsoa pääsääntöisesti olevan omiaan antamaan viitteitä rekisteröidyn täsmällisestä asuinpaikasta tai niistä päiväkodeista tai kouluista, joiden vanhempain toimintaan rekisteröity osallistuu. Varhaiskasvatukseen liittyvällä toiminnalla sekä esi- ja perusopetukseen liittyvällä toiminnalla viitataan esimerkiksi päiväkotien tai esi- tai perusopetusta antavien koulujen lasten vanhemmille suunnattuun toimintaan sen järjestäytymisen muodosta riippumatta, esimerkiksi johtokuntiin tai yhdistykseen. Tarkoitettujen tietojen on katsottava kuuluvan yksityiselämän suojan kannalta hyvin oleelliselle alueelle. Luovutusrajoituksen on katsottava perustuvan myös rekisteröidyn mahdollisten alaikäisten lasten edun huomioimiseen ja edistävän tarkoitettujen lasten etua. Toisaalta on katsottava, että tarkoitettujen tietojen eivät lähtökohtaisesti ole merkityksellisiä ajatellen henkilön osallistumista päätöksentekoon tuomioistuimissa tai lautakunnassa. Näin ollen yleisön tosiasiallisen tarpeen saada tietää tarkoitetuista tehtävistä on katsottava olevan olematon tai erittäin vähäinen, kun taas toisaalta näiden tietojen laajan yleisöjulkisuuden olisi katsottava merkittävästi loukkaavan rekisteröidyn oikeutta yksityiselämän suojaan. Tämän punninnan nojalla on näiden tietojen osalta päädytty ehdottamaan kategorista rajoitusta luovuttaa tietoa muuta kuin niille tahoille, joiden osalta pykälän 3 momentissa säädetään oikeudesta saada rekisteröityä koskevia salassa pidettäviä tietoja. Pykälän 2 momentin säännöksissä olisi kyse luovutusrajoituksista, ei salassapitosäännöksistä.

Henkilötunnuksen osalta oikeustila ei tosiasiallisesti muuttuisi. Henkilötunnuksen luovuttamisrajoituksesta säädettäisiin kuitenkin nykyistä täsmällisemmin. Se, että henkilötunnuksen käsittelystä voidaan antaa täsmentäviä kansallisia säännöksiä, perustuu EU:n yleisen tietosuojasetuksen 87 artiklaan, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat määritellä tarkemmin erityiset kansallisen henkilötunnuksen tai muun yleisen tunnusteen käsittelyn edellytykset, kunhan sääntely noudattaa rekisteröidyn oikeuksia ja vapauksia koskevia asianmukaisia suojatoimia asetuksen mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa säännelty oikeus saada rekisteristä salassa pidettäviä tietoja liitettäisiin — EU:n yleisen tietosuojasetuksen käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaisesti — edellytykseen siitä, että tiedot olisivat tarpeen sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi. Tiedot olisivat sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi tarpeen, kun ilmoitusvelvollinen olisi ilmoittanut ne tähän tarkoitukseen. Pykälän sanontaa myös uudistettaisiin vastaamaan tietojen luovuttamista koskevien säännösten tavanomaista kirjoittamistapaa, joka huomioi myös perustuslakivaliokunnan tietojen luovuttamista koskevan lausuntokäytännön. Pykälästä

poistettaisiin tarpeettomana säännös tietojen luovuttamisesta teknisen käyttöyhteyden välityksellä siihen oikeutetuille viranomaisille. Viimeksi mainittu säännös on käynyt tässä laissa tarpeettomaksi, koska julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) yleissäännökset sallivat luovuttaa tiedot siihen oikeutetuille viranomaisille tai viranomaisiin julkisuuslain mukaan rinnastuville toimijoille teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden välityksellä.

Oikeus salassapitosäännösten estämättä saada valtion virkamieslain 8 a §:n 4 momentin mukaan salassa pidettäviä taloudellista asemaa koskevia tietoja olisi ehdotettavan 3 momentin mukaan tuomioistuinlaitoksen palveluksessa olevien osalta samoilla tahoilla kuin tällä hetkellä: nimittävällä viranomaisella ja, jos tämä on tasavallan presidentti tai valtioneuvosto, oikeusministeriöllä sekä tuomioistuimen päällikkötuomarilla. Muutoksenhakulautakuntien jäsenten osalta vastaava tiedonsaantioikeus olisi nimittävällä viranomaisella, sosiaali- ja terveysministeriöllä sekä sillä muutoksenhakulautakunnalla, jonka jäsentä tieto koskee. Tuomioistuimen päällikkötuomarilla olisi lisäksi salassapitosäännösten estämättä oikeus saada valtion virkamieslain 18 §:n 5 momentissa tarkoitetut salassa pidettävät tiedot. Lisäksi säädettäisiin samojen tahojen oikeudesta saada salassapitosäännösten estämättä myös muut ilmoitusvelvollisen ilmoittamat tiedot. Nämä tahot saisivat kaikki ilmoitusvelvollisen ilmoittamat tiedot näin ollen esimerkiksi siitä riippumatta, olisivatko ne julkisuuslain mukaan salassa pidettäviä. Ilmoitusvelvollisuuden kohteena olevat tiedot määritellään valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa, jonka sääntely on tarkoitettu tyhjentäväksi (HE 187/2021 vp, s. 19). Ilmoitusvelvollisen on siten valtion virkamieslain nojalla sisällytettävä sidonnaisuusilmoitukseensa nämä tiedot. Valtion virkamieslain sääntely ja sen tavoitteet huomioon ottaen on pidettävä välttämättömänä, että nimittävällä viranomaisella ja nimittämisen valmistelevalla ministeriöllä on oikeus saada kaikki ilmoitusvelvollisen sidonnaisuuksistaan ilmoittamat tiedot. Lisäksi on pidettävä välttämättömänä, että myös tuomioistuimen päällikkötuomarilla sekä sillä muutoksenhakulautakunnalla, jossa ilmoitusvelvollinen on jäsenenä, on oikeus saada kaikki sidonnaisuusilmoituksen sisältämät tiedot sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi.

Rekisteristä voitaisiin pykälän 4 momentin mukaan nykyiseen tapaan luovuttaa jäljennöksiä ja tietoja yleisen tietoverkon kautta, jonka kautta tietoja voisi nykyiseen tapaan hakea ainoastaan yksittäisinä hakuina käyttäen hakuperusteena henkilön nimeä. Sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri olisi luonteeltaan nimenomaan yleisessä tietoverkossa pidettävä rekisteri, jonka tarkoituksena olisi tämän lain mukaisesti helpottaa yleisön tiedonsaantia rekisteröityjen sidonnaisuuksista ja sivutoimista sekä luoda avoimuutta. Kyse ei siten olisi siitä, että rekisteriin liittyisi julkinen tietopalvelu, vaan rekisteri kokonaisuudessaan muodostaisi julkisen tietopalvelun, josta tässä laissa säädettäisiin. Tämän vuoksi ei ehdoteta erillistä säännöstä julkisesta tietopalvelusta osana rekisteriä. Yleisölle luovutettavia tietoja rajoittaisivat kuitenkin edellä kerrotulla tavalla salassapitosäännökset sekä tämän pykälän 2 momentissa säädetyt luovutusrajoitukset. Yleisölle voitaisiin siten rekisteristä luovuttaa asianomaisen henkilön nimi, virka- tai tehtävänimike sekä tiedot siitä tuomioistuimesta tai muutoksenhakulautakunnasta, jossa hän työskentelee. Lisäksi voitaisiin luovuttaa rekisteröidyt tiedot sidonnaisuuksista, sivutoimiluvista ja sivutoimista saaduista tuloista. Sidonnaisuutta koskevan tiedon luovuttaminen edellyttäisi kuitenkin, että tieto ei olisi erityis- tai yleislainsäädännön nojalla salassa pidettävä tai siihen ei kohdistuisi tämän pykälän 2 momentin mukaisia luovutusrajoituksia. Tieto sidonnaisuuden tai sivutoimen alkamis- ja päättymispäivästä luovutettaisiin, jos se olisi 3 §:n nojalla merkitty rekisteriin ja kyseistä sidonnaisuutta koskeva tieto voitaisiin luovuttaa.

5 §. Tietojen poistaminen rekisteristä. Pykälä vastaisi olennaisilta osin tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain 5 §:ää. Voimassa olevan säännöksen sanamuodosta poistettaisiin kuitenkin tarpeettomana maininta tietojen poistamisesta yleisestä tietoverkosta. Maininta on tarpeeton ja osin myös harhaanjohtava, koska rekisterinpitäjä poistaa tarkoitetut

tiedot rekisteristä, joka on yleisessä tietoverkossa yleisön saatavilla, jolloin tiedot samalla poistuvat myös yleisestä tietoverkosta. Rekisterinpitäjän olisi poistettava sidonnaisuutta tai sivutoiminta koskevat tiedot rekisteristä kolmen vuoden kuluttua sidonnaisuuden tai sivutoimen päättymisestä. Lisäksi säädettäisiin siitä, että kaikki rekisteröityä koskevat tiedot olisi poistettava rekisteristä kolmen vuoden kuluttua siitä, kun hänen toimimisensa tuomioistuinlaitoksen palveluksessa tai jäsenyytensä muutoksenhakulautakunnassa olisi päättynyt, ellei hänen tämän lain 2 §:n 1 momentin mukainen velvollisuutensa ilmoittaa sidonnaisuuksistaan ja sivutoimistaan olisi tämän jälkeen alkanut uudelleen. Säännöksen tarkoituksena ajankohtana rekisteristä poistettaisiin kaikki ne henkilöä koskevat tiedot, jotka rekisteriin on tämän lain 3 §:n nojalla merkitty ja joita ei ole tätä ennen poistettu. Kun tiedot poistettaisiin rekisteristä, tiedot poistuisivat samalla yleisestä tietoverkosta. Säännöksen tarkoituksena olisi turvata se, että henkilön tiedot poistetaan sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä lakisääteisessä määräajassa. Tarkoitettu kolmen vuoden määräaika laskettaisiin viran, virkasuhteen tai tehtävän oikeudellisen päättymisajankohdan mukaan. Henkilön tietoja ei kuitenkaan poistettaisi rekisteristä tämän ajankohdan mukaisesti, mikäli henkilö ennen kolmen vuoden määräajan täyttymistä jälleen tulisi tämän lain 2 §:n 1 momentin mukaisen ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Näin olisi esimerkiksi silloin, kun määräajassa virkasuhteessa toiminut tuomari nimitettäisiin uuteen tuomarin virkasuhteeseen tai virkaan taikka muutoksenhakulautakunnan jäsen nimitettäisiin uudelle kaudelle ennen kuin kolmen vuoden määräaika olisi täyttynyt. Kolmen vuoden määräaika laskettaisiin aina viimeisimmän ilmoitusvelvollisuuden perustana olevan viran, virkasuhteen tai tehtävän päättymisestä. Tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin osalta on käytännössä noudatettu vastaavaa kolmen vuoden määräaikaa rekisteröidyn tietojen poistamisessa. Pykälä ei sulje pois arkistolain (831/1994) soveltumista yleislakina.

Tietoja ei olisi tarpeen säilyttää tätä pidempään, koska rekisterin tarkoituksena olisi mahdollistaa sidonnaisuuksien ja sivutoimien ajantasainen seuranta. Tarpeettomiksi käyneiden tietojen poistamista edellyttävät myös EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklassa säädetyt henkilötietojen käsittelyä koskevat periaatteet. Kun käsittely perustuu yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaiseen perusteeseen eli rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseen, on käsittelyn perustasta säädettävä joko unionin oikeudessa tai rekisterinpitäjään sovellettavassa jäsenvaltion lainsäädännössä. Kansalliseen sääntelyyn voi asetuksen mukaan tällöin sisältyä erityisiä, asetuksen sääntöjen soveltamista mukauttavia säännöksiä, jotka voivat koskea muun muassa tietojen säilytysaikaa, kunhan sääntely täyttää yleisen edun mukaisen tavoitteen ja on oikeasuhteinen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Ehdotettavaa rekisteriä on pidettävä yleisen edun mukaisena, ja rekisteröidyn edun mukaisena on toisaalta pidettävä sitä, että kansallisella säännöksellä tarkennetaan, milloin tietojen on katsottava käyneen siten tarpeettomiksi, että tiedot voidaan poistaa rekisteristä. Koska rekisterin on tarkoitus mahdollistaa sidonnaisuuksien ja sivutoimien ajantasainen seuranta ja tukea siten julkisen vallan käytön sekä päätöksenteon avoimuutta, rekisterissä on tarpeen säilyttää vain sellaisten henkilöiden tietoja, jotka osallistuvat tuomioistuinten tai lautakuntien päätöksentekoon tai ovat osallistuneet siihen hiljattain. Määräaika on mitoitettu siten, että se sallii tiedonsaannin mahdollisista sidonnaisuuksista ja sivutoimista myös päätöksenteon jälkeen. Ehdotettavaa säilytysaikaa on pidettävä oikeasuhtaisena sen rajatessa tietojen säilytysajan siihen ajanjaksoon, jona tieto päätöksentekoon osallistuneen sidonnaisuuksista edelleen voi olla tarpeen, olematta kuitenkaan rekisteröinnin perusteita ja rekisteröidyn asemaa ajatellen kohtuuttoman pitkä. Rekisterinpitäjä saisi tiedon sidonnaisuuksien ja sivutoimien päättymisestä rekisteröidyn ilmoitusvelvollisuuden perusteella. Tieto siitä, että rekisteröidyn työskentely tuomioistuinlaitoksessa on päättynyt, välitettäisiin rekisterinpitäjälle nykyiseen tapaan tuomioistuimen tai ilmoitusvelvollisen itsensä toimesta. Tiedon rekisteröidyn jäsenyyden päättymisestä muutoksenhakulautakunnassa välittäisi rekisterinpitäjälle sosiaali- ja terveysministeriö.

6 §. Voimaantulo. Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulosta sekä voimassa olevan tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain kumoamisesta. Tuomioistuinlaitoksen palveluksessa olevien osalta tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin korvaisi tämän lain mukainen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri, johon rekisteröitäisiin myös sosiaaliturvasioiden muutoksenhakulautakunnan, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan, työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan ja liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan jäsenten sidonnaisuuksia koskevat tiedot. Pykälässä säädettäisiin lisäksi muualla lainsäädännössä olevista viittauksista tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annettuun lakiin sekä sen tarkoittamaan rekisteriin. Jos muualla lainsäädännössä viitataan näihin, tämän lain tultua voimaan noudatettaisiin tämän lain vastaavaa säännöstä ja viittaus koskisi tämän lain mukaista sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriä.

7.2 Laki työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta

3 §. Puheenjohtajien ja jäsenten nimittäminen. Pykälän uudistetussa 4 momentissa säädettäisiin muutoksenhakulautakunnan jäsenen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan. Jäsenellä tarkoitettaisiin kaikkia muutoksenhakulautakunnan jäseniä, riippumatta esimerkiksi siitä, toimivatko he lautakunnassa varsinaisena vai varajäsenenä, pää- vai sivutoimisesti tai millä nimikkeellä he lautakuntatehtävässään toimivat.

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän olisi ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Tämä vastaisi nykyistä käytäntöä. Momentin nykyistä sääntelyä kuitenkin täsmennettäisiin säätämällä sidonnaisuusilmoitukset vastaanottavasta tahosta. Myös momentin lakiviittaus muutettaisiin kohdistumaan suoraan valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momenttiin, josta ilmoitusvelvollisuus saa sisältönsä. Jäseneksi nimitetyille asetettaisiin lisäksi velvollisuus toimittaa ennen nimittämistään antamansa sidonnaisuusilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tämä velvollisuus olisi uusi. Lisäksi jäsenen olisi viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle jäsenyytensä aikana tapahtuneista sidonnaisuuksia koskevista muutoksista ja myös muutoin annettava vastaava selvitys sidonnaisuuksistaan, jos sosiaali- ja terveysministeriö tai muutoksenhakulautakunta sitä pyytävät. Velvollisuus ilmoittaa jäsenyyden aikana tapahtuneista sidonnaisuuksien muutoksista palautuu valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin sääntelyyn, ja säännöksessä tarkennettaisiin jäsenyyden aikana tehtävän ilmoituksen vastaanottavat tahot. Säännös jäsenen velvollisuudesta antaa sidonnaisuusilmoitus sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan pyynnöstä olisi uusi. Tässä tilanteessa jäsen antaisi sidonnaisuusilmoituksen sitä pyytäneelle taholle.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka mukaan sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa. Viittaus olisi luonteeltaan informatiivinen.

7.3 Laki sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta

3 §. Jäsenten kelpoisuus ja nimittäminen. Pykälän uudistetussa 6 momentissa säädettäisiin muutoksenhakulautakunnan jäsenen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan. Jäsenellä tarkoitettaisiin kaikkia muutoksenhakulautakunnan jäseniä, riippumatta esimerkiksi siitä, toimivatko he lautakunnassa varsinaisena vai varajäsenenä, pää- vai sivutoimisesti tai millä nimikkeellä he lautakuntatehtävässään toimivat.

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän olisi ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Tämä vastaisi nykyistä käytäntöä. Momentin nykyistä sääntelyä kuitenkin

täsmennettäisiin säätämällä sidonnaisuusilmoitukset vastaanottavasta tahosta. Myös momentin lakiviittaus muutettaisiin kohdistumaan suoraan valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momenttiin, josta ilmoitusvelvollisuus saa sisältönsä. Jäseneksi nimitetyille asetettaisiin lisäksi velvollisuus toimittaa ennen nimittämistään antamansa sidonnaisuusilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tämä velvollisuus olisi uusi. Lisäksi jäsenen olisi viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle jäsenyytensä aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista ja myös muutoin annettava vastaava selvitys sidonnaisuuksistaan, jos sosiaali- ja terveysministeriö tai muutoksenhakulautakunta sitä pyytävät. Velvollisuus ilmoittaa jäsenyyden aikana tapahtuneista sidonnaisuuksien muutoksista palautuu valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin sääntelyyn, ja säännöksessä tarkennettaisiin jäsenyyden aikana tehtävän ilmoituksen vastaanottavat tahot. Säännös jäsenen velvollisuudesta antaa sidonnaisuusilmoitus sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan pyynnöstä olisi uusi. Tässä tilanteessa jäsen antaisi sidonnaisuusilmoituksen sitä pyytäneelle taholle.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 momentti, jonka mukaan sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa. Viittaus olisi luonteeltaan informatiivinen.

7.4 Laki tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta

5 §. *Muutoksenhakulautakunnan nimittäminen.* Pykälän uudistetussa 5 momentissa säädettäisiin muutoksenhakulautakunnan jäsenen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan. Jäsenellä tarkoitettaisiin kaikkia muutoksenhakulautakunnan jäseniä, riippumatta esimerkiksi siitä, toimivatko he lautakunnassa varsinaisena vai varajäsenenä, pää- vai sivutoimisesti tai millä nimikkeellä he lautakuntatehtävässään toimivat.

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän olisi ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Tämä vastaisi nykyistä käytäntöä. Momentin nykyistä sääntelyä kuitenkin täsmennettäisiin säätämällä sidonnaisuusilmoitukset vastaanottavasta tahosta. Myös momentin lakiviittaus muutettaisiin kohdistumaan suoraan valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momenttiin, josta ilmoitusvelvollisuus saa sisältönsä. Jäseneksi nimitetyille asetettaisiin lisäksi velvollisuus toimittaa ennen nimittämistään antamansa sidonnaisuusilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tämä velvollisuus olisi uusi. Lisäksi jäsenen olisi viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle jäsenyytensä aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista ja myös muutoin annettava vastaava selvitys sidonnaisuuksistaan, jos sosiaali- ja terveysministeriö tai muutoksenhakulautakunta sitä pyytävät. Velvollisuus ilmoittaa jäsenyyden aikana tapahtuneista sidonnaisuuksien muutoksista palautuu valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin sääntelyyn, ja säännöksessä tarkennettaisiin jäsenyyden aikana tehtävän ilmoituksen vastaanottavat tahot. Säännös jäsenen velvollisuudesta antaa sidonnaisuusilmoitus sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan pyynnöstä olisi uusi. Tässä tilanteessa jäsen antaisi sidonnaisuusilmoituksen sitä pyytäneelle taholle.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 6 momentti, jonka mukaan sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa. Viittaus olisi luonteeltaan informatiivinen.

7.5 Laki liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta

5 §. *Puheenjohtajien ja jäsenten nimittäminen, lautakunnan jäsenyydestä vapautuminen ja eroamisikä.* Pykälän uudistetussa 2 momentissa säädettäisiin lautakunnan jäsenen velvollisuus-

desta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan. Jäsenellä tarkoitettaisiin kaikkia lautakunnan jäseniä, riippumatta esimerkiksi siitä, toimivatko he lautakunnassa varsinaisena vai varajäsenenä, pää- vai sivutoimisesti tai millä nimikkeellä he lautakuntatehtävässään toimivat.

Nykyistä sääntelyä vastaisi se, että lautakunnan jäseneksi esitettävän olisi ennen tehtävään nimitämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan, ja jäsenen olisi viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja lautakunnalle jäsenyytensä aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista. Uutta olisi puolestaan se, että jäseneksi nimitetyille asetettaisiin velvollisuus toimittaa ennen nimitämistään antamansa sidonnaisuusilmoitus tiedoksi lautakunnalle sekä se, että lisäksi säädettäisiin jäsenen velvollisuudesta antaa myös muutoin vastaava selvitys sidonnaisuuksistaan, jos sosiaali- ja terveysministeriö tai muutoksenhakulautakunta sitä pyytävät. Viimeksi mainitussa tilanteessa jäsen antaisi sidonnaisuusilmoituksen sitä pyytäneelle taholle.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka mukaan sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa. Viittaus olisi luonteeltaan informatiivinen.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Esityksessä ei ehdoteta lakia alemman sääntelyn muutoksia.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2024.

10 Toimeenpano ja seuranta

Rekisterin toimeenpano kuuluisi Oikeusrekisterikeskukselle rekisterinpitäjänä. Sosiaali- ja terveysministeriö siirtäisi vastaanottamiensa sidonnaisuusilmoitusten perusteella saamansa lautakuntien jäsenten tiedot rekisteriin. Ennen lain voimaantuloa voidaan tehdä rekisterin kehittämiseen liittyviä tarpeellisia toimenpiteitä muun muassa sen varmistamiseksi, että rekisteri teknisesti toimii tämän lain vaatimusten mukaisesti.

11 Suhde muihin esityksiin

Esitys ei ole riippuvainen muista esityksistä eikä liity talousarvioesityksiin.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

12.1 Arvioinnin perusteista

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Lisäksi henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Säännös on yleislausekkeen luonteinen, millä on pyritty välttämään se, että suojan piiristä määrittelyin suljettaisiin pois yksilön kannalta tärkeitä osa-alueita. Säännöksen perusteluissa todetaan muun muassa perhe-elämän olevan yksityiselämän suojan piirissä. Yksityiselämän suojan lähtökohtana on perustelujen mukaan, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piirin tarkka rajaaminen on kuitenkin vaikeaa (HE 309/1993 vp, s. 52—53).

Henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä arvioidessaan perustuslakivaliokunta on vakiintuneessa käytännössään katsonut, että sääntelyä on tarkasteltava perustuslain 10 §:n 1 momentin kannalta. Valiokunnan näkemyksen mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa, paitsi vaatimus henkilötietojen suojan järjestämisestä lailla, myös se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvatus yksityiselämän suojan piiriin. Kysymys on kaiken kaikkiaan siitä, että lainsäätäjän tulee turvata oikeus yksityiselämän suojaan sekä henkilötietojen suojaan sen osana tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa (PeVL 14/2018 vp, s. 3).

Perustuslakivaliokunta on pitänyt henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina ainakin rekisteröinnin tavoitetta, rekisteröitävien henkilötietojen sisältöä, niiden sallittuja käyttötarkoituksia mukaan lukien tietojen luovutettavuus sekä tietojen säilytysaika henkilörekistereissä ja rekisteröidyn oikeusturvaa. Valiokunta on aiemmin edellyttänyt, että näiden seikkojen sääntely laissa on kattavaa ja yksityiskohtaista. EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamisen johdosta valiokunta on kuitenkin tarkistanut aiempaa kantaansa sääntelykohteista ja katsonut, että tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely muodostaa yleensä riittävän sääntönsä pohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvatus yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen ja kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Erityislainsäädäntöön ei näin ollen ole asetusten soveltamisalalla enää valtiosääntöisistä syistä välttämättömää sisällyttää kattavaa ja yksityiskohtaista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä. EU-oikeuden periaatteiden mukaan asetusta tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, ja valiokunnan käsityksen mukaan yleisen tietosuoja-asetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa (PeVL 14/2018 vp, s. 4–5).

Perustuslakivaliokunnan mukaan kansallisen erityislainsäädännön säätäminen tuleekin — myös sääntelyn selkeyden vuoksi — rajata vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen antaman kansallisen liikkumavaran puitteissa. Erityislainsäädännön tarpeellisuutta arvioitaessa on toisaalta, tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperusteisen lähestymistavan mukaisesti, kiinnitettävä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Näillä näkökohdilla on erityistä merkitystä arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyn kohdalla. Myös arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevassa sääntelyssä on valiokunnan mukaan samalla syytä pyrkiä selkeään ja ymmärrettävään lainsäädäntöön. (PeVL 14/2018 vp, s. 4–6). Perustuslakivaliokunta on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta lisäksi edellyttänyt, että hallituksen esityksessä tehdään selkoa kansallisen liikkumavaran alasta. Kansallista liikkumavaraa käytettäessä tulee valiokunnan mukaan ottaa huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (PeVL 1/2018 vp, s. 3).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut erityisesti arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp, s. 2/I). Valiokunnan käytännön mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (näin mm. PeVL 3/2017 vp, s. 5, missä kysymys oli muun muassa rekisteröidyn terveydentilaa ja hänen mahdollisia rikoksiaan koskevista tiedoista sekä PeVL 15/2018 vp, s. 40, missä kysymys oli muun muassa potilastiedoista). Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina myös arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (PeVL 14/2018, s. 5). Rekistereiden osalta valiokunta on painottanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn aiheuttamia uhkia, arvioiden, että arkaluonteisia tietoja sisältäviin laajoihin tietokantoihin liittyy tietoturvaan ja tietojen vää-

rinkäyttöön liittyviä vakavia riskejä, jotka voivat viime kädessä muodostaa uhan henkilön identiteetille (PeVL 7/2019 s. 4 ja siinä viitatus lausunnot, joissa viitataan biometrisiä tunnisteita, esimerkiksi sormenjälkiä, sisältäviin laajoihin tietokantoihin).

Yleiseen tietoverkkoon sijoittuvien henkilörekisterien osalta perustuslakivaliokunta on lisäksi edellyttänyt, että rekisteristä ei voida hakea tietoja erilaisina massahakuina. Valiokunta on pitänyt tämän rajoituksen nostamista lain tasolle säätämisjärjestyskysymyksenä (PeVL 32/2008 vp, s. 3).

Arvioidessaan säännöksiä, jotka koskevat viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä, perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojen luovuttamismahdollisuus ovat valiokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta. Valiokunnan näkemyksen mukaan salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyynnöä joudutaan käytännössä perustelemaan (PeVL 17/2016 vp, s. 5—6). Vaatimus säännösten täsmällisyydestä korostuu erityisesti, jos luovutettavat tiedot ovat luonteeltaan arkaluonteisia (PeVL 15/2018 vp, s. 39).

Yksityiselämän suojaan kohdistuvia rajoituksia on perustuslakivaliokunnan mukaan arvioitava kulloisessakin sääntely-yhteydessä perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten valossa. Jos esimerkiksi rekisteriin sisältyisi arkaluonteisia henkilötietoja, rekisterin perustamista on arvioitava näiden edellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden, kannalta (PeVL 12/2019 vp, s. 3 ja siinä viitatus lausunnot). Perusoikeuksien rajoitusedellytyksillä tarkoitetaan niitä yleisiä perusoikeuksien rajoittamista koskevia vaatimuksia, joita perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudesta sekä oikeuksien luonteesta perustuslaissa turvattuina oikeuksina on johdettu ja jotka soveltuvat muihin kuin ehdottomaksi kielloksi muotoiltuihin perusoikeuksiin. Näitä ovat vaatimus lailla säätämisestä, lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, rajoituksen perusteiden hyväksyttävyydestä, rajoituksen oikeasuhtaisuudesta, perusoikeuden ytimen koskemattomuudesta, riittävästä oikeusturvajärjestelystä sekä ihmisoikeusveloitteiden noudattamisesta (PeVM 25/1994 vp, s. 4—5). Yleiseen tietoverkkoon sijoittuvien henkilörekisterien osalta perustuslakivaliokunta on pitänyt hyväksyttävänä tavoitteina muun muassa kansalaisten tiedonsaannin ja oikeusturvan vahvistamista sosiaali- ja terveydenhuollossa (PeVL 32/2008 vp ja PeVL 65/2014).

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisena periaatteena on, että henkilötietojen käsittelyn järjestämisessä on otettava huomioon kulloisenkin käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset sekä luonnollisten henkilöiden oikeuksiin ja vapauksiin kohdistuva riski. Käsittely ja siihen liittyvät suojatoimet on mitoitettava näiden mukaisesti. Asetuksen johdantokappaleessa 51 todetaan lisäksi erikseen, että perusoikeuksien ja -vapauksien kannalta erityisen arkaluonteisia henkilötietoja on suojeltava erityisen tarkasti, koska niiden käsittelyn asiayhteys voisi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja -vapauksille. Perustuslakivaliokunta on todennut, että sen valtiosääntöisiin tehtäviin ei lähtökohtaisesti kuulu arvioida kansallista täytäntöönpanosääntelyä EU:n aineellisen lainsäädännön kannalta. Valiokunta on kuitenkin viitannut myös mainit-

tuihin EU-oikeudellisiin näkökohtiin todetessaan, että arkaluonteisten henkilötietojen käsitteelyyn on kiinnitettävä erityistä huomiota arvioimalla muun muassa kuhunkin käsittelyn asiayhteyteen liittyviä riskejä (PeVL 14/2018 vp, s. 4—7).

12.2 Arviointi

12.2.1 Yleistä

Esityksessä tarkoitettua rekisteröintiä on arvioitava perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattun yksityiselämän suojan ja sen osana henkilötietojen suojan kannalta. Ehdotettava rekisteröinti olisi rekisteröitävien yksityiselämän suojan kannalta merkityksellistä sen tarkoittaessa eräiden heitä koskevien tietojen merkitsemistä sähköiseen rekisteriin, josta tiedot olisivat yleisön vapaasti saatavissa siltä osin kuin niitä koskevasta salassapidosta tai luovutusrajoituksista ei erikseen säädettäisi. Yleisö saisi rekisteristä ne tiedot, jotka viranomaisella olisi velvollisuus luovuttaa julkisuuslain mukaisen tietopyynnön perusteella. Ehdotuksen mukaan rekisteristä annettavassa laissa säädettäisiin lisäksi eräiden viranomaisten sekä eräiden muiden julkista hallinto- tehtävää hoitavien tahojen oikeudesta saada rekisteristä tietoja salassapitosäännösten estämättä.

Tuomioistuineläytöksen palveluksessa olevien rekisteröityjen osalta ehdotettavan rekisteröinnin yksityiselämän suojaa rajoittava vaikutus vastaisi olennaisilta osin nykyisen tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin vaikutusta. Tuomioistuineläytöksen palveluksessa olevien osalta muutoksena nykytilaan olisi vain se, että ehdotettavan lain 4 §:n 2 momentissa rajoitettaisiin erikseen eräiden sellaisten tietojen yleisölle luovuttamista, joista ei tällä hetkellä erikseen säädettä. Näihin tietoihin kuuluisi muun muassa tieto rekisteröidyn luottamus- tai hallintotehtävästä tai muusta tehtävästä asunto-osakeyhtiössä. Lisäksi tietojen säilytysajasta rekisterissä säädettäisiin nykyistä tarkemmin, mutta säännöksen sisältö vastaisi vallitsevaa oikeustilaa. Esityksessä tarkoitettujen lautakuntien jäsenten sidonnaisuustietojen merkitseminen sähköiseen rekisteriin puolestaan olisi muutos, sillä tällä hetkellä vastaavat tiedot säilytetään sosiaali- ja terveysministeriössä, josta ne ovat julkisilta osin pyynnöstä saatavissa.

12.2.2 Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen sisällyttämisestä rekisteriin

Tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriä koskevan hallituksen esityksen perustuslainmukaisuutta ja säätämisyjärjestystä koskevissa perusteluissa todetaan muun muassa, että rekisteristä luovutettavat tiedot eivät olisi arkaluonteisia (HE 224/2014 vp, s. 37). Lakivaliokunta on esityksestä antamassaan mietinnössä todennut pitävänsä rekisteriin sisällytettävien tietojen julkisuutta julkisuusperiaatteen kannalta perusteltuna ja asianmukaisena lähtökohtana, ja toisaalta pitävänsä perusteltuna, että tuomarin yksityisyyden suojaamisen kannalta merkitykselliset tiedot ovat salassa pidettäviä. Salassapidon käytännön toteuttamisen osalta valiokunta viittaa samaansa selvitykseen salassapidon varmistamisesta tietojärjestelmän suojaamisella ja käyttöoikeuksien rajoittamisella. (LaVM 28/2014 vp, s. 3). Esitys ei ole ollut perustuslakivaliokunnan arvioitavana.

Arkaluonteisen henkilötiedon käsite on aineellisessa lainsäädännössä viimeksi määritelty henkilötietolaissa (523/1999), joka sittemmin on kumottu yleisen tietosuojasetuksen toimeenpanoa täydentävällä tietosuojalalla (1050/2018). Tietosuojalain säätelyssä arkaluonteisen henkilötiedon käsitettä ei enää käytetä. Henkilötietolain 11 §:n mukaan arkaluonteisia tietoja olivat henkilötiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan 1) rotua tai etnistä alkuperää; 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista; 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta; 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toi-

mia; 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä; taikka 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.

Tietosuojalain perusteluissa todetaan arkaluonteisten tietojen ja yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisten erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsitteiden erot: tiedot henkilön saamista sosiaalihuollon etuudesta, palvelusta tai tukitoimesta eivät kuulu asetuksen 9 artiklan piiriin, joka puolestaan kattaa eräät geneettiset ja biometriset tunnistetiedot, jotka eivät sisällyneet henkilötietolain määritelmään (HE 9/2018 vp, s. 38—39). Perusteluissa ei sen sijaan arvioida sen mahdollista merkitystä, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat asetuksen 9 artiklan mukaan tiedot, joista henkilön tarkoitettu olosuhde ”ilmenee”, kun taas arkaluonteisen tiedon on edellytetty ”kuvaavan tai olevan tarkoitettu kuvaamaan” henkilön tarkoitettuja olosuhteita. Asetuksen mukainen kynnys pitää jotain tietoa erityistä suojaa vaativana vaikuttaisi siten olevan jossain määrin matalampi kuin se arkaluonteisten tietojen kohdalla on kansallisesti ollut.

Euroopan unionin tuomioistuin on 1.8.2022 antamassaan ratkaisussa C-184/20, OT v Vyriausioji tarnybinės etikos komisija katsonut, että tietoa oli pidettävä yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisena erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvana tietona, kun tiedosta saattoi tehdä päätelmiä henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta. Tapauksessa kyse oli Liettuan lainsäädäntöön sisältyvästä, eräisiin ilmoitusvelvollisiin kohdistuvasta vaatimuksesta ilmoittaa viranomaiselle puolison, avopuolison tai asuinkumppanin nimi sekä eräitä muita puolison tietoja, jotka julkaistiin viranomaisen julkisella internetsivulla julkisten varojen käytön valvontaan liittyvässä tarkoituksessa.

Myös perustuslakivaliokunta on eräissä lausunnoissaan kiinnittänyt huomiota vastaavaan arkaluonteisten olosuhteiden välillisen paljastumisen riskiin. Terveystieteiden ammattihenkilöitä koskevaa rekisteriä arvioidessaan valiokunta totesi, että ammatinharjoittamisoikeuden tai -luvan rajoituksia koskevat tiedot saattavat välillisesti paljastaa rekisteröidystä esimerkiksi hänen terveydentilaansa liittyviä arkaluonteisia tietoja, ja julkiseen tietopalveluun tulisi siksi sisällyttää rajoituksista vain rekisterin tarkoituksen kannalta välttämättömät tiedot (PeVL 32/2008 vp). Perustuslakivaliokunta nosti esiin tämän riskin siitä huolimatta, että tarkoitettujen rajoitukset ovat verraten harvinaisia eivätkä ne terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaan kategorisesti perustu ammatinharjoittajan terveydentilaan tai sellaisiin muihin olosuhteisiin, joita valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa pidettäisiin arkaluonteisina. Vastaavaan välillisten päätelmien mahdollisuuden valiokunta on viitannut myös Euroopan matkustajatieto- ja lupajärjestelmää (ETIAS) koskevaa ehdotusta arvioidessaan, tosin syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisuutta painottaen, todetessaan, että tiedot henkilön syntymämaasta, kansalaisuudesta, koulutuksesta ja ammatista saattavat ainakin välillisesti johtaa päätelmiin myös henkilön etnisestä alkuperästä, ammattiliiton jäsenyydestä tai uskonnollisesta vakaumuksesta (PeVL 3/2017 vp, s. 5).

Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisiin erityisiin henkilötietoryhmiin tai valtiosääntöisesti arkaluonteisiin tietoihin kuuluvien tietojen määrittely näyttäisi siten ilmeisimpien tilanteiden ulkopuolella voivan olla tulkinnanvaraista. Mitä välillisemmälle henkilön arkaluonteisten olosuhteiden paljastumiselle annetaan merkitystä, sitä laajemmaksi näiden erityistä suojaa nauttivien tietojen piiri lähtökohtaisesti voi kasvaa. Periaatteessa jopa henkilön nimi voi tapauskohtaisesti olla omiaan antamaan vahvoja viitteitä esimerkiksi hänen etnisestä taustastaan, vaikka tosiasias-
assa lienee kaukaa haettava katsoa, että henkilön nimi sellaisenaan — ainakaan muissa kuin poikkeuksellisissa asiayhteyksissä — voisi olla erityistä suojaa nauttiva tieto. Mahdolliselta kuitenkin näyttää, että yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukainen kynnys katsoa tieto erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvaksi voi muodostua EU-oikeuden tulkintakäytännössä matalammaksi tai joustavammaksi kuin se arkaluonteisten henkilötietojen osalta kansallisesti on ollut.

Tietosuojalain esitöissä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat ja arkaluonteiset tiedot esiintyvät pääosin toisiinsa rinnastettavina käsitteinä (ks. esim. HE 9/2018 vp, s. 29). Jos tieto kuuluu erityisiin henkilötietoryhmiin, sen käsittelylle on esitettävä yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisen perusteen lisäksi asetuksen 9 artiklan mukainen peruste, ja käsittelyssä korostuu vaatimus huolellisuudesta ja asianmukaisista suojatoimista. Perustuslakivaliokunta on vastaavasti asettanut arkaluonteisen tiedon käsittelylle tavanomaista korkeammat vaatimukset.

Tässä esityksessä on päädytty siihen, että satunnaista erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyä ei esityksen mukaisessa rekisteröinnissä voida sulkea pois. Näkemykseen on päädytty yleisen tietosuoja-asetuksen voimaantulon johdosta tehdyn uuden oikeudellisen arvion perusteella. Käsiteltävät tiedot eivät nimittäin aiempaan nähden juurikaan muuttuisi: rekisteriin merkittävät ja siitä luovutettavat tiedot säilyisivät tuomioistuineläytöksen palveluksessa olevilla olennaisesti entisinä, ja rekisterin piiriin tulevien lautakuntien jäsenten osalta nämä tiedot määriteltäisiin soveltuvin osin vastaavasti. Yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan kirjoittamistapa ja EU-tuomioistuimen yllä mainittu ratkaisu huomioiden ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että käsiteltävistä sidonnaisuusilmoituksiin sisältyvistä tiedoista satunnaisesti ilmenisi ainakin viitteitä rekisteröidyn erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvista olosuhteista. Tämä johtuu muun muassa siitä, että sidonnaisuuksina ilmoitettavat luottamus-, hallinto- ja muut tehtävät voivat sijoittua eri elämänalueille. Varminta on näin ollen rekisteristä säädettäessä ennakoita myös tämän mahdollisuuden realisoitumista.

Otaen samalla huomioon se, että tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä säädettäessä on katsottu, että rekisteristä luovutettaviin tietoihin ei sisälly arkaluonteisia tietoja, on edelleen realistista olettaa, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen osuus ja myös niiden absoluuttinen määrä rekisterissä jäisi hyvin vähäiseksi (vrt. PeVL 15/2018, s. 40, missä merkitystä annetaan sille, että merkittävä osa käsiteltävistä tiedoista olisi luonteeltaan arkaluonteisia). Nämä tiedot eivät suoranaisesti koskisi rekisteröidyn arkaluonteisia olosuhteita eikä niitä olisi pyydytty tai ilmoitettu näiden selvittämiseksi, mutta ne voisivat antaa viitteitä näistä olosuhteista. Rekisteri ei siten tosiasialliselta luonteeltaan — eikä myöskään riskiensä osalta — olisi verrattavissa esimerkiksi biometrisiä tunnisteita tai potilastietoja sisältäviin laajoihin tietokantoihin, joihin perustuslakivaliokunta on katsonut liittyvän tietoturvaan ja tietojen väärinkäyttöön liittyviä vakavia riskejä. Tieto voitaisiin luovuttaa rekisteristä yleisölle vain, mikäli se ei olisi yleis- tai erityislainsäädännön nojalla salassa pidettävä tai siihen ei ehdotettavan lain mukaan kohdistuisi luovutusrajoituksia. Lisäksi ehdotettavassa laissa säädettäisiin eräiden viranomaisten sekä esityksessä tarkoitettujen lautakuntien oikeudesta saada rekisteristä tietoja salassapitosäännösten estämättä, mihin palataan jäljempänä.

Ehdotettavan henkilötietojen käsittelyn EU-oikeudellisia perusteita sekä tietosuoja-asetuksen jättämää kansallista sääntelyliikkumavaraa ja sen käyttöä tarkastellaan esityksessä erityisesti otsikon ”Keskeiset ehdotukset” seuraavien alaotsikoiden alla: ”Oikeusrekisterikeskuksen asema rekisterinpitäjänä”, ”Henkilötietojen käsittelyn perusta” ja ”Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen mahdollisesta esiintymisestä rekisterissä sekä käsittelyn perustasta näissä tapauksissa”. Samoissa esityksen kohdissa perustellaan myös kansallisen liikkumavaran puitteissa ehdotettavan kansallisen erityissääntelyn tarve. Koska kyseessä olisi kansalliseen lainsäädäntöön perustuva rekisteri, kansallisin säännöksin määriteltäisiin ehdotettavan rekisterin toiminnan kannalta välttämättömät perusasiat: rekisterinpitäjä, rekisterin tarkoitus, ilmoitusvelvolliset, rekisteröitävät tiedot ja rekisteristä luovutettavat tiedot. Tietojen säilytysajasta rekisterissä annettaisiin asetusta täsmentävä erityissäännös rekisteröidyn suojaamiseksi sekä sen selkiyttämiseksi, minkä ajan tietojen säilyttämistä on pidettävä tarpeellisenä. Myös henkilötunnusta koskevaa sääntelyn selkiytettäisiin, minkä perusteita avataan 4 §:n säännöskohtaisissa perusteissa. Lisäksi säädettäisiin perustuslakivaliokunnan käytännön mukaisesti siitä, että tietoja voisi yleisen tietoverkon kautta hakea ainoastaan yksittäisinä hakuina käyttäen hakuperusteena

henkilön nimeä. Muilta osin henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin yleistä tietosuojalain ja kansallista tietosuojalain. Näin muodostuva sääntelykokonaisuus kattaisi ne sääntelykohteet, joita perustuslakivaliokunta on henkilötietojen suojan kannalta pitänyt tärkeinä.

12.2.3 Tietojen luovuttaminen rekisteristä sekä hakurajoitukset yleisessä tietoverkossa

Rekisteriin merkittäisiin ehdottavan lain 3 §:n mukaan henkilön nimi, henkilötunnus, virka- tai tehtävänimike sekä tiedot siitä tuomioistuimesta tai muutoksenhakulautakunnasta, jossa hän työskentelee. Nämä tiedot olisivat välttämättömiä henkilön sekä hänen tehtävänsä ja työskentelypaikkansa riittäväksi yksilöimiseksi. Lisäksi rekisteriin merkittäisiin tiedot henkilön ilmoittamista sidonnaisuuksista ja sivutoimista sen mukaan kuin tästä rekisteröitävien henkilöryhmien osalta säädettäisiin. Tuomarin, tuomioistuimen asiantuntijajäsenen, kärjäoikeuden lautamiehen ja muutoksenhakulautakunnan jäsenen osalta merkittäisiin tiedot sidonnaisuuksista. Tuomarin osalta merkittäisiin lisäksi tiedot myönnettyistä sivutoimiluvista ja sivutoimista saaduista tuloista, samoin kuin tuomioistuimen esittelijän osalta. Sivutoimen ja muun kuin taloudellisen sidonnaisuuden osalta rekisteriin merkittäisiin myös näiden alkamis- ja päättymispäivä. Sidonnaisuuksia ja sivutoimia koskevat tiedot olisivat välttämättömiä rekisterin tarkoituksen toteuttamiseksi. Niiden määrittely nojautuisi rekisteristä annettavan lain lisäksi valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin tyhjentävään sääntelyyn sidonnaisuuksia ja sivutoimia koskevan ilmoituksen sisällöstä (HE 187/2021 vp, s. 19). Mainitun lainkohdan mukaan ilmoitusvelvollisen on sisällytettävä annettavaan ilmoitukseen selvitys elinkeinotoiminnastaan, omistuksistaan yrityksissä ja muusta varallisuudestaan, velkojen ja muiden taloudellisten vastuiden määrästä ja perusteesta, nimityksen kohteena olevaan virkaan kuulumattomista tehtävistään, luottamus- ja hallintotehtävistään sekä valtion virkamieslain 18 §:ssä tarkoitetuista sivutoimistaan. Ilmoitukseen pitää valtion virkamieslain 18 §:ssä tarkoitettujen sivutoimilupaa edellyttävien sivutoimien osalta sisällyttää tieto niistä saaduista tuloista.

Yleisö saisi ehdottavan lain 4 §:n mukaan rekisteristä ne tiedot, jotka eivät olisi salassa pidettäviä ja joiden luovuttamista lain 4 §:n 2 momentissa ei erikseen rajoitettaisi. Nämä tiedot luovutettaisiin yleisölle rekisteristä automaattisesti yksilöityjen hakujen perusteella. Tiedot tulisi näin ollen jo niitä rekisteröitäessä merkitä joko julkisiksi tai muiksi kuin yleisölle luovutettaviksi tiedoiksi. Lain 4 §:n 2 momentin nojalla yleisölle ei luovutettaisi rekisteröidyn henkilötunnusta eikä tietoa eräistä lainkohdassa tarkemmin yksilöidyistä tehtävistä. Näistä kategorisista luovutusrajoituksista säädettäisiin rekisteröidyn yksityiselämän suojaamiseksi. Rekisteriin merkityistä tiedoista salassa pidettäviä olisivat valtion virkamieslain nojalla taloudellista asemaa koskevat tiedot, lukuun ottamatta tuomareiden ja tuomioistuinten esittelijöiden sivutoimistaan saamia tuloja koskevia tietoja, sekä sivutoimen harjoittamista koskevan ilmoituksen tai lupahakemuksen yhteydessä esitetyt tiedot välimiesoikeusriidan asianosaisista. Yleislainsäädännön osalta merkityksellisiä olisivat etenkin julkisuuslain yksityiselämän suojaan liittyvät salassapitoperusteet. Sikäli kuin rekisteriin satunnaisesti sisältyisi erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia — tai valtiosääntöisesti arkaluonteisia — tietoja, ne voitaisiin luovuttaa yleisölle ainoastaan, jos ne eivät olisi salassa pidettäviä eikä niihin kohdistuisi luovutusrajoitusta. Lainsäätäjällä olisi tällöin asettanut perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaisen tiedon julkisuutta koskevan periaatteen etusijalle tiedon suojaamiseen liittyviin intresseihin nähden. Tällaisten tilanteiden voidaan käytännössä arvioida olevan harvinaisia.

Ehdottavan lain 4 §:n 3 momentissa säädettäisiin eräiden viranomaisten sekä esityksessä tarkoitettujen lautakuntien oikeudesta saada rekisteristä tietoja salassapitosäännösten estämättä. Oikeus näiden tietojen saamiseen määriteltäisiin säännöksessä erikseen tuomioistuinlaitoksen ja lautakuntien nimityksien osalta sen turvaamiseksi, että tietoja saisivat salassapitosäännösten estämättä vain ne viranomaiset, joille kyseinen nimitys tai sen valmistelu kuuluu sekä se tuomioistuin tai lautakunta, johon henkilö nimitetään. Näiden tahojen oikeus salassapitosäännösten

estämättä saada valtion virkamieslain 8 a §:n 4 momentissa tarkoitettua taloudellista asemaa koskevat tiedot sekä ilmoitusvelvollisen ilmoittamat muut mahdolliset salassa pidettävät tiedot liitettäisiin säännöksessä siihen, että tiedot olisivat sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi tarpeellisia. Tässä tarkoituksessa tarpeellisina tietoina olisi tosin, sidonnaisuuksia ja sivutoimia koskevan lakisäateisen ilmoituksen tarkoitus huomioon ottaen, pidettävä kaikkia tätä tarkoitusta varten ilmoitettuja tietoja, jotka määriteltäisiin tyhjentävästi valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentissa. Siten yksiselitteistä olisi, mistä tiedoista voisi olla kysymys. Lisäksi säädettäisiin tuomioistuimen päällikkötuomarin oikeudesta saada rekisteristä salassapitosäännösten estämättä sivutoimien selvittämiseksi ja valvomiseksi tarpeelliset valtion virkamieslain 18 §:n 5 momentissa tarkoitettavat tiedot eli sivutoimien harjoittamista koskevan ilmoituksen tai lupahakemuksen yhteydessä esitetyt tiedot välimiesoikeusriidan asianosaisista. Taholla, jolla ehdotettavan lain 4 §:n 3 momentin mukaan olisi oikeus saada rekisteröityä koskevia tietoja salassapitosäännösten estämättä, olisi myös oikeus saada sen 4 §:n 2 momentin mukaisia tietoja niihin kohdistuvien luovutusrajoitusten estämättä. Näistä henkilötunnus luovutettaisiin rekisteröidyn yksilöimiseksi.

Nimittävä viranomaislainen sekä nimityksen valmisteleva viranomaislainen tarvitsisivat säännöksessä yksilöidyt muutoin salassa pidettävät tiedot nimitystä koskevien lakisäateisten tehtäviensä hoitamiseksi. Tuomioistuimen päällikkötuomari sekä se lautakunta, johon jäsen nimitetään, tarvitsisivat nämä tiedot sidonnaisuuksien ja sivutoimien selvittämiseksi ja valvomiseksi, jotta nämä voidaan ottaa asianmukaisesti huomioon tuomioistuimen tai lautakunnan toiminnassa. Näillä tahoilla on siten perusteltu intressi saada tarkoitettavat salassa pidettävät tiedot muualla lainsäädännössä säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi. Kyse on tiedoista, jotka ilmoitusvelvollinen lain mukaan ilmoittaa sidonnaisuuksien ja sivutoimien selvittämiseksi ja valvomiseksi. Nimittävä viranomaislainen, nimityksen valmisteleva viranomaislainen, tuomioistuimen päällikkötuomari sekä se lautakunta, johon henkilö nimitetään, arvioivat näiden tietojen merkityksen nimittämisen sekä toisaalta tuomioistuimen tai lautakunnan toiminnan kannalta. Mainituille tahoille luovutettavien tietojen karsiminen sidonnaisuusilmoituksessa ilmoitettuihin tietoihin näiden näytettyisi tämän vuoksi käytännössä hyvin ongelmallisena. Siten olisi mahdollista argumentoida, että kaikki tarkoitettavat tiedot ovat mainituille tahoille välttämättömiä. Ehdotettava säännös on kuitenkin päädytty kirjoittamaan niin, että mainituilla tahoilla on oikeus saada sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi tarpeelliset salassa pidettävät tiedot, jotka laissa määritellään tarkasti. Ehdotettavasta säännöksestä käy perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla ilmi, että kyse on ilmoitusvelvollisia koskevista, tässä laissa ja valtion virkamieslain 8 a §:ssä tyhjentävästi määritellyistä tiedoista, jotka luovutetaan säännöksessä määritellyille tahoille sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi.

12.2.4 Johtopäätökset

Ehdotettavassa laissa rekisteröinnistä johtuvista rekisteröityjen yksityiselämän suojaan kohdistuvista rajoituksista säädettäisiin mahdollisimman täsmällisesti. Rekisterin tavoitteena olisi turvata tuomioistuinlaitoksen sekä tarkoitettujen lautakuntien ilmoitusvelvollisten ilmoittamien sidonnaisuuksien ja sivutoimien tehokas julkisuus samalla tavoin kuin nykyisessä tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterissä. Lautakuntien jäsenten osalta rekisteröinnin luomaa julkisuutta pidetään tarpeellisena vastaavasta syystä kuin tuomioistuimen palveluksessa työskentelevien osalta: muutoksenhakulautakuntien jäsenet käyttävät päätöksenteossaan julkista valtaa. Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan ratkaisut ovat suositusluonteisia, mutta niiden tosiasiallinen merkitys puoltaa sitä, että yleisö saa tehokkaasti tiedon myös tämän lautakunnan jäsenten mahdollisista sidonnaisuuksista. Rekisteröityjen yksityiselämään kohdistuvien rajoitusten perustetta on siten pidettävä perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä.

Rekisteriin merkittävät tiedot määriteltäisiin laissa tarkasti ja ne perustuisivat ilmoitusvelvollisen omaan ilmoitukseen. Yleisölle luovutettaisiin rekisteristä vain ne tiedot, jotka eivät olisi salassa pidettäviä tai joiden osalta ei erikseen säädettäisi luovutusrajoituksista. Tietojen massahaku ei olisi mahdollista. Nimityksiin osallistuvien viranomaisten, tuomioistuimen päällikkö-tuomarin sekä lautakuntien oikeus saada tietoja salassapitosäännösten estämättä rajattaisiin edellä kerrotuin perustein. Rekisteristä johtuvia yksityiselämän suojan rajoituksia voidaan pitää oikeasuhtaisina, ottaen huomioon niiden määritely laajuus suhteessa rekisteröinnin tavoitteen. Sikäli kuin rekisteröitävät tiedot satunnaisesti — ja siten poikkeuksellisesti — antaisivat viitteitä rekisteröidyn niistä olosuhteista, jotka yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan kuuluvat erityisiin henkilötietoryhmiin, tiedot voitaisiin luovuttaa yleisölle vain, jos ne lain mukaan tästä huolimatta olisivat julkisia eikä niihin kohdistuisi luovutusrajoituksia. Ehdotettavien rajoituk-sien ei näin ollen voida katsoa kohdistuvan yksityiselämän suojan ytimeen. Rekisteröidyn oi-keudet turvattaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen, henkilötietojen suojaa koskevan kansallisen yleislainsäädännön sekä ehdotettavaan lakiin sisältyvän sääntelyn mukaisesti.

Ehdotetusta rekisteröinnistä aiheutuvien yksityiselämän suojan rajoitusten katsotaan näillä pe-rusteilla olevan perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttäviä ja oikeasuhtei-sia, ottaen huomioon niiden tavoitteet, ala ja toteuttamistapa.

Hallitus katsoo siten, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Edellä kuvattujen rekisteröidyn yksityiselämän suojaan sekä henkilötietojen suojaan liittyvien näkö-kulmien vuoksi hallitus pitää kuitenkin suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokun-nan lausunto.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Rekisterinpitäjä ja rekisterin tarkoitus

Oikeusrekisterikeskus on yleiseen käyttöön tarkoitettuna sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin rekisterinpitäjä. Rekisteröinnillä toteutetaan tuomareiden sidonnaisuuksien ja sivutoimien, tuomioistuinten asiantuntijajäsenten ja käräjäoikeuden lautamiesten sidonnaisuuksien sekä tuomioistuinten esittelijöiden sivutoimien julkisuutta.

Lisäksi rekisteröinnillä toteutetaan sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan ja työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan (*muutoksenhakulautakunnat*) jäsenten sidonnaisuuksien julkisuutta. Mitä tässä laissa säädetään muutoksenhakulautakunnasta, sovelletaan myös liikenne- ja potilasvahinkolautakuntaan.

2 §

Ilmoitusvelvollisuus

Velvollisia ilmoittamaan tietoja rekisteriin ovat:

1) tuomari, tuomioistuimen asiantuntijajäsen ja käräjäoikeuden lautamies, joka on velvollinen antamaan tuomioistuinlain (673/2016) 11 luvun 12 §:ssä tarkoitettuna sidonnaisuusilmoituksen;

2) tuomioistuin, joka on myöntänyt tuomioistuinlain 9 luvun 5 §:ssä tarkoitettuna sivutoimiluvan;

3) tuomari ja tuomioistuimen esittelijä, jolle on maksettu tuomioistuinlain 9 luvun 7 §:ssä tarkoitettuna sivutoimituloa;

4) muutoksenhakulautakunnan jäsen, joka on velvollinen antamaan valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettuna sidonnaisuusilmoituksen.

Tiedot ilmoitetaan Oikeusrekisterikeskukselle. Muutoksenhakulautakunnan jäsen ilmoittaa tiedot kuitenkin sosiaali- ja terveysministeriölle. Tiedot voidaan ilmoittaa merkitsemällä ne sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin.

3 §

Rekisteriin merkittävät tiedot

Rekisteriin merkitään tiedot tuomarin, tuomioistuimen asiantuntijajäsenen, käräjäoikeuden lautamiehen ja muutoksenhakulautakunnan jäsenen sidonnaisuuksista sekä tuomarille ja tuomioistuimen esittelijälle myönnettyistä sivutoimiluvuista ja sivutoimista saaduista tuloista.

Rekisteriin merkitään asianomaisen henkilön nimi, virka- tai tehtävänimike, tiedot siitä tuomioistuimesta tai muutoksenhakulautakunnasta, jossa hän työskentelee, sekä sivutoimen ja

muun kuin taloudellisen sidonnaisuuden alkamis- ja päättymispäivä. Rekisteriin voidaan rekisteröidyn yksilöimiseksi merkitä myös henkilötunnus.

4 §

Rekisteritietojen julkisuus ja luovuttaminen

Jokaisella on oikeus saada tieto sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin merkityistä tiedoista siltä osin kuin ne eivät ole salassa pidettäviä tai 2 momentista ei muuta johdu.

Rekisteröidyn henkilötunnus voidaan rekisteröidyn yksilöimiseksi luovuttaa ainoastaan niille tahoille, joilla 3 momentin mukaan on oikeus saada rekisteröityä koskevia tietoja salassapitosäännösten estämättä. Tieto rekisteröidyn luottamus- tai hallintotehtävästä tai muusta tehtävästä asunto-osakeyhtiölaissa (1599/2009) tarkoitetun asunto-osakeyhtiön tai keskinäisen kiinteistö-osakeyhtiön hallintoelimestä, asumisoikeusasunnoista annetussa laissa (393/2021) tarkoitetun asumisoikeusyhteisön hallintoelimestä, varhaiskasvatuslaissa (540/2018) tarkoitettuun varhaiskasvatukseen liittyvässä toiminnassa tai perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettuun esi- tai perusopetukseen liittyvässä toiminnassa voidaan sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi luovuttaa ainoastaan niille tahoille, joilla 3 momentin mukaan on oikeus saada rekisteröityä koskevia tietoja salassapitosäännösten estämättä.

Nimittävällä viranomaisella ja, jos tämä on tasavallan presidentti tai valtioneuvosto, oikeusministeriöllä sekä tuomioistuimen päällikkötuomarilla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada rekisteristä sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi tarpeelliset valtion virkamieslain 8 a §:n 4 momentissa tarkoitettut tiedot sekä ilmoitusvelvollisen ilmoittamat muut tiedot. Muutoksenhakulautakuntien jäsenten osalta kuitenkin nimittävällä viranomaisella, sosiaali- ja terveysministeriöllä sekä sillä muutoksenhakulautakunnalla, jonka jäsentä tieto koskee, on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada rekisteristä sidonnaisuuksien selvittämiseksi ja valvomiseksi tarpeelliset mainitussa lainkohdassa tarkoitettut tiedot sekä ilmoitusvelvollisen ilmoittamat muut tiedot. Tuomioistuimen päällikkötuomarilla on lisäksi oikeus saada rekisteristä salassapitosäännösten estämättä sivutoimien selvittämiseksi ja valvomiseksi tarpeelliset mainitun lain 18 §:n 5 momentissa tarkoitettut tiedot.

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 16 §:n 3 momentissa säädetään, rekisteristä voidaan luovuttaa jäljennöksiä sekä tietoja yleisen tietoverkon kautta. Yleisen tietoverkon kautta tietoja voi hakea ainoastaan yksittäisinä hakuina käyttäen hakuperusteena henkilön nimeä.

5 §

Tietojen poistaminen rekisteristä

Sidonnaisuuksia ja sivutoimia koskevat tiedot on poistettava rekisteristä kolmen vuoden kuluttua sidonnaisuuksien ja sivutoimien päättymisestä. Kaikki henkilöä koskevat tiedot on poistettava rekisteristä kolmen vuoden kuluttua siitä, kun henkilön toimiminen tuomioistuinlaitoksen palveluksessa tai jäsenyys muutoksenhakulautakunnassa on päättynyt, jollei henkilön 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus ole tämän jälkeen alkanut uudestaan.

6 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
Tällä lailla kumotaan tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annettu laki (565/2015).

Jos laissa tai asetuksessa viitataan kumottuun lakiin tai tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin, tämän lain tultua voimaan noudatetaan tämän lain vastaavaa säännöstä ja viittaus koskee tässä laissa tarkoitettua rekisteriä.

2.

Laki

työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain (677/2005) 3 §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 792/2017, ja
lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1333/2011, 1218/2016, 792/2017 ja 1474/2019, uusi 5 momentti seuraavasti:

3 §

Puheenjohtajien ja jäsenten nimittäminen

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Jäseneksi nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista jäsenen on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle. Jäsenen on myös muutoin annettava vastaava selvitys sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan sitä pyytäessä.

Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

3.

Laki

sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain (1299/2006) 3 §:n 6 momentti, sellaisena kuin se on laissa 794/2017, ja
lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 794/2017, uusi 7 momentti seuraavasti:

3 §

Jäsenten kelpoisuus ja nimittäminen

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Jäseneksi nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista jäsenen on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle. Jäsenen on myös muutoin annettava vastaava selvitys sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan sitä pyytäessä.

Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

4.

Laki

tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain (1316/2010) 5 §:n 5 momentti, sellaisena kuin se on laissa 793/2017, ja
lisätään 5 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 793/2017, uusi 6 momentti seuraavasti:

5 §

Muutoksenhakulautakunnan nimittäminen

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Jäseneksi nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista jäsenen on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle. Jäsenen on myös muutoin annettava vastaava selvitys sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan sitä pyytäessä.

Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

5.

Laki

liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain (959/2019) 5 §:n 2 momentti
ja
lisätään 5 §:ään uusi 5 momentti seuraavasti:

5 §

Puheenjohtajien ja jäsenten nimittäminen, lautakunnan jäsenyydestä vapautuminen ja eroamisikä

Lautakunnan jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Jäseneksi nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi lautakunnalle. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista jäsenen on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja lautakunnalle. Jäsenen on myös muutoin annettava vastaava selvitys sosiaali- ja terveysministeriön tai lautakunnan sitä pyytäessä.

Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 17.11.2022

Pääministeri

Sanna Marin

Sosiaali- ja terveysministeri Hanna Sarkkinen

2.

Laki

työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain (677/2005) 3 §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 792/2017, ja
lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1333/2011, 1218/2016, 792/2017 ja 1474/2019, uusi 5 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Puheenjohtajien ja jäsenten nimittäminen

Puheenjohtajien ja jäsenten nimittäminen

Muutoksenhakulautakunnan jäsenten on ilmoitettava sidonnaisuuksistaan siten kuin tuomioistuinlain (673/2016) 17 luvun 17 §:ssä säädetään asiantuntijajäsenen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan.

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Jäseneksi nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista jäsenen on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle. Jäsenen on myös muutoin annettava vastaava selvitys sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan sitä pyytäessä.

Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain (1299/2006) 3 §:n 6 momentti, sellaisena kuin se on laissa 794/2017, ja
lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 794/2017, uusi 7 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Jäsenten kelpoisuus ja nimittäminen

Jäsenten kelpoisuus ja nimittäminen

Muutoksenhakulautakunnan jäsenten on ilmoitettava sidonnaisuuksistaan siten kuin tuomioistuinlain (673/2016) 17 luvun 17 §:ssä säädetään asiantuntijajäsenen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan.

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Jäseneksi nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista jäsenen on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle. Jäsenen on myös muutoin annettava vastaava selvitys sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan sitä pyytäessä.

Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa (/).

---

*Tämä laki tulee voimaan päivänä   kuuta
20 .*

4.

Laki

tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain (1316/2010) 5 §:n 5 momentti, sellaisena kuin se on laissa 793/2017, ja
lisätään 5 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 793/2017, uusi 6 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

Muutoksenhakulautakunnan nimittäminen

Muutoksenhakulautakunnan nimittäminen

Muutoksenhakulautakunnan jäsenten on ilmoitettava sidonnaisuuksistaan siten kuin tuomioistuinlain (673/2016) 17 luvun 17 §:ssä säädetään asiantuntijajäsenen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan.

Muutoksenhakulautakunnan jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Jäseneksi nimitetyn on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista jäsenen on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja muutoksenhakulautakunnalle. Jäsenen on myös muutoin annettava vastaava selvitys sosiaali- ja terveysministeriön tai muutoksenhakulautakunnan sitä pyytäessä.

Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivu-toimirekisteristä annetussa laissa (/).

---

*Tämä laki tulee voimaan päivänä   kuuta
20 .*

5.

Laki

liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta annetun lain (959/2019) 5 §:n 2 momentti
ja
lisätään 5 §:ään uusi 5 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

5 §

*Puheenjohtajien ja jäsenten nimittäminen,
lautakunnan jäsenyydestä vapautuminen ja
eroamisikä*

Lautakunnan puheenjohtajaksi, varapuheenjohtajaksi ja jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja lautakunnalle.

Ehdotus

5 §

*Puheenjohtajien ja jäsenten nimittäminen,
lautakunnan jäsenyydestä vapautuminen ja
eroamisikä*

Lautakunnan jäseneksi esitettävän on ennen tehtävään nimittämistä annettava sosiaali- ja terveysministeriölle valtion virkamieslain (750/1994) 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Jäseneksi nimitetyt on lisäksi toimitettava ilmoitus tiedoksi lautakunnalle. Tehtävän aikana tapahtuneista sidonnaisuuksista koskevista muutoksista jäsenen on viipymättä ilmoitettava sosiaali- ja terveysministeriölle ja lautakunnalle. Jäsenen on myös muutoin annettava vastaava selvitys sosiaali- ja terveysministeriön tai lautakunnan sitä pyytäessä.

Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään sidonnaisuus- ja sivu-toimirekisteristä annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä   kuuta
20 .